



FÖRVALTNINGSHÖGSKOLAN

KÖNSNORMER OCH PEDAGOGIK VID ETT JAPANSKT UNIVERSITET

En autoetnografi om en studieperiod utomlands

Linus Tiozzo

Program:	Masterprogrammet i offentlig förvaltning, 120 hp
Kurs (kurskod):	Masteruppsats i offentlig förvaltning, 30 hp (FH2508)
Nivå:	Avancerad nivå
Termin/år:	VT/2021
Handledare:	Gregg Bucken-Knapp
Examinator:	Patrik Zapata



FÖRVALTNINGSHÖGSKOLAN

Sammanfattning

Program:	Masterprogrammet i offentlig förvaltning, 120 hp
Kurs (kurskod):	Masteruppsats i offentlig förvaltning, 30 hp (FH2508)
Titel (svensk):	Könsnormer och pedagogik vid ett japanskt universitet
Titel (engelsk):	Gender norms and pedagogy at a Japanese university
Nivå:	Avancerad nivå
Termin/år:	VT/2021
Handledare:	Gregg Bucken-Knapp
Examinator:	Patrik Zapata
Nyckelord:	Autoetnografi, organisationskultur, Japan, institutionella logiker, akademisk migration, läraren som tjänsteman, könsroller

Syfte: Studien syftar till att bidra med en ökad förståelse för organisationskultur genom att studera de institutionella logiker som figurerar i japansk offentlig verksamhet. Genom att identifiera och resonera kring dessa institutionella logiker leder det till en ökad förståelse för vilken typ av logiker som bygger upp verksamhetens organisationskultur, och ger möjligheten att resonera kring hur dessa logiker uppfattas av en som är formad inom den svenska institutionella traditionen. Det bidrar till en förbättrad förståelse för vilka skillnader det finns mellan den japanska institutionella kontexten och den svenska, och stärker vår kunskap om hur institutionella logiker fungerar inom den japanska förvaltningen. Denna studie har fokuserat på att stärka kunskapen om värderingar kring könsroller och synen på lärarens roll som tjänsteman inom offentlig verksamhet.

Teori: Institutionella logiker

Metod: Autoetnografi

Resultat: Studien har kommit fram till att det finns en institutionell logik om könsroller, grundad på historiska kulturella värderingar, som fortfarande lever kvar och efterföljs inom japansk organisationskultur. Det är en bild av genus som präglas av en syn på att män innebär en fara för kvinnor, som måste skyddas, och detta manifesterar sig fysiskt i studentboendet som är könsuppdelat med stränga regler och även fysiska barriärer som staket kring kvinnornas boende. Studien har också kommit fram till att läraren och hans roll som tjänsteman är baserade på en logik där läraren utsätts för en viss begränsning ovanifrån i hierarkin, men där läraren också är så pass hängiven sin roll att hen även hjälper studenter på bekostnad av sin egen fritid.

Förord

Först och främst vill jag rikta ett särskilt stort tack till Göteborgs universitet, och särskilt Humanistiska fakulteten som gav mig möjligheten att över huvud taget genomföra utbytesstudier. Jag vill vidare tacka University of the Ryukyus för att jag mottogs som utbytesstudent och för det fantastiska år jag upplevde där.

Jag vill också rikta ett stort tack till alla japanskalärare på institutionen för språk och litteraturer och alla lärare på University of the Ryukyus för den mycket goda nivån på utbildningen. Mina studier i japanska har varit oerhört givande, och om det inte hade varit för deras skicklighet i att undervisa hade den här uppsatsen inte kunnat bli av.

Jag vill också tacka min handledare Gregg för all inspiration, stöd och alla råd han har givit mig. Hans kurs om migration sådde det frö som ledde till idén för uppsatsen, och satte mig också i kontakt med den autoetnografiska metoden, som har varit oerhört spännande att arbeta med. Det är tack vare denna inspiration som den här uppsatsen har kunnat uppstå.

Slutligen vill jag tacka alla andra som på något sätt bidragit till detta arbete. Det inkluderar intervjupersoner, folk som har bidragit med råd och alla som har hjälpt mig praktiskt på olika sätt. Ett särskilt tack vill jag rikta till Ana Warigoda för att hon tog fotografierna på Senbaru Ryō.

Linus Tiozzo

Sammanfattning

Detta är en autoetnografisk studie som handlar om upplevelserna och intrycken hos en svensk utbytesstudent från Göteborgs universitet som studerat vid University of the Ryukyus i Japan. Syftet är att få en ökad förståelse för organisationskultur. Genom att använda perspektivet från en utomstående blir det möjligt att se vilka logiker som figurerar inom japansk offentlig verksamhet, och hur dessa logiker efterlevs och upprätthåller organisationskulturen. Detta bidrar till en ökad förståelse om skillnaderna som finns mellan den japanska institutionella kontexten och den svenska, samt hjälper oss att förstå hur denna typ av institutionella logiker fungerar.

Metoden som studien utgår ifrån är autoetnografi. Detta är en kvalitativ forskningsmetod som går ut på att använda sig själv och sina egna erfarenheter som studieobjekt. Den konkreta datan består av forskarens minnen, som skrivs ner till skildringar i formen av autoetnografiska *vignettes*. På detta sätt kan forskaren välja ut det som är viktigast för forskningsområdet och använda detta för att bygga upp sin berättelse. Intervjuer har också använts som en bimetod för att nyansera dessa upplevelser och hjälpa till med att placera in dem i rätt kontext.

Det teoretiska ramverket för studien är institutionella logiker. Eftersom studien handlar om en organisationskultur som är annorlunda, så används institutionella logiker för att förstå vad det är som skiljer sig åt. Denna typ av logiker bygger på en kontext som påverkas av samhället, historia och kultur och genom att använda en utomståendes ögon kan dessa logiker illustreras och visualiseras.

Studiens analys är centrerad kring könsroller och kring lärarens roll inom universitetet, inklusive lärarens roll utanför klassrummet. Studien identifierar flera institutionella logiker kring dessa områden. Det finns en logik kring mäns och kvinnors roll i samhället, baserad på historiska och kulturella värderingar, som fortfarande existerar och efterföljs inom offentlig verksamhet. Denna logik stipulerar att kvinnor måste skyddas från män, som utgör en säkerhetsrisk men ändå inte kan beskyllas för sitt beteende, och detta manifesteras genom en könsuppdelning som upprätthålls med stränga regler och fysiska barriärer. Kring lärarens roll finns det logiker om att lärarens arbetsuppgift är att hjälpa studenterna på bästa möjliga sätt, inklusive genom att offra sin privata tid. Uppsatsen lyfter att universitetslärare kan vara särskilt fria när det gäller denna typ av beteende, och att detta resulterar i en bild av tjänstemannen som inte matchar den bild av tjänsteman eller universitetslärare som vi väntar oss att se i Sverige, där vi förväntar oss att se den objektive myndighetsutövaren.

Innehållsförteckning

1. Inledning.....	4
1.1 Syfte	5
2. Tidigare forskning	6
2.1 Akademisk migration till Japan.....	6
2.2 Internationell lärandemiljö	9
3. Teoretiska utgångspunkter.....	10
3.1 Organisationskultur	10
3.2 Institutionella logiker	12
3.3 Institutionella logiker och individuellt beteende	13
3.4 Kön, genus och institutioner.....	15
4. Metod.....	17
4.1 Autoetnografi.....	17
4.2 Intervjuer	22
4.3 Från material till analys	24
4.4 Etisk reflektion	25
5. Resultat och analys.....	26
5.1 Studentboendet: Könrollers synlighet.....	26
5.2 Lärares inställning mot ledningen	38
5.3 Flexibel pedagogik i klassrummet.....	43
5.4 Utanför klassrummet: Informella tendenser.....	48
6. Slutsatser	60
Referenslista	65

1. Inledning

Hur organisationer fungerar är en förlängning av hur människor fungerar. Som forskare inom offentlig förvaltning intresserar vi oss för båda dessa aspekter; såväl människans som organisationens roll är något vi vill veta mer om. Inom organisationer finns det alltid en övergripande kultur som präglar hur människorna inom organisationen beter sig, och trots sitt stora inflytande är kulturen samtidigt ofta osynlig för dem som befinner sig inom dess sfär. När man formas i en organisation blir man invand i dess beteende, och det som händer där blir det naturliga för en. Det blir ens verklighet, och troligtvis inte något man reflekterar kring.

Jag hade privilegiet att från 2019 till 2020 få studera som utbytesstudent på University of the Ryukyus i Okinawa, Japan. Detta tack vare att Humanistiska fakulteten på Göteborgs universitet har ett fakultetsövergripande avtal med Faculty of Law and Letters vid University of the Ryukyus.

När jag kom till mitt nya universitet kom jag samtidigt i kontakt med en annan institutionell verklighet. Saker fungerade inte på samma sätt som jag var van vid efter att ha formats under hela min utbildning i en svensk undervisningskontext och i en svensk institutionell verklighet. Det var tydligt att organisationskulturen var väsentlig annorlunda från det jag var van vid. För inhemska studenter och tjänstemän på universitetet var det deras verklighet. Saker som förvånade mig visade sig vara saker som folk som befann sig inom verksamheten inte tänkte på alls. Det blev som tydligast för mig i upptakten till arbetet med denna uppsats, när jag ringde en av mina gamla lärare i Japan och började ställa frågor kring saker som gjort intryck på mig. Han svarade mig med: "Det här är saker som ingen av oss här tänker på".

Denna studie ämnar därför att använda detta fall, University of the Ryukyus i Japan, som ett exempel och utgångspunkt för en autoetnografisk studie om organisationskultur, och om de institutionella logiker som kan figurera inom en organisationskultur och styra människors beteende. Med hjälp av autoetnografi som metod, använder jag mina egna upplevelser, upplevelserna hos en student från ett svenskt lärosäte som reser till Japan, för att identifiera, dissekera och analysera de skillnader som jag ställdes inför mellan den svenska universitetsvärlden och den japanska. Genom att identifiera och visualisera institutionella logiker i den japanska förvaltningskontexten, kan man få en större förståelse för hur organisationskulturen skiljer sig åt från den som vi är vana vid i Sverige, och det förstärker vår kunskap om hur institutionella logiker fungerar inom den japanska förvaltningen.

Studiens disposition är upplagd på följande sätt: den börjar med syfte och problemformulering för att ge förståelse för studiens kontext och kunskapsbidrag. Därefter kommer en genomgång av tidigare forskning kring områdena som rör grundvalarna som uppsatsen bygger på, akademisk migration till Japan och internationell studiemiljö, för att hjälpa läsaren att förstå vad för slags miljö det handlar om. Sedan följer en genomgång av det teoretiska ramverk som studien utgår ifrån, som börjar i en mer övergripande metanivå om organisationell kultur, och sedan går in på ett mer detaljerat plan om institutionella logiker, som är den huvudsakliga teori som studien utgår ifrån. Efter detta följer ett metodkapitel vars primära syfte är att beskriva den autoetnografiska metoden, som är den metod som studien utgår ifrån. Intervjuer, som har använts som bimetod, beskrivs även i detta kapitel. Vidare följer ett kapitel där studiens resultat och analys av datamaterialet presenteras, uppdelat i fyra episoder. Slutligen avslutas studien med ett kapitel om slutsatser, där det dels förs en diskussion om slutsatser som kan dras utifrån analysen, dels en metodologisk reflektion om autoetnografi som metod inom ämnet offentlig förvaltning.

1.1 Syfte

Något som upplevs av alla utbytesstudenter och personer som flyttar till ett nytt land, är kulturkrockar. Det är oundvikligt i en värld där det finns så många länder, kulturer och idéer som skiljer sig åt på många sätt, men samtidigt kan likna varandra på flera andra sätt. Mellan Japan och Sverige finns det stora kulturella skillnader. Den gäller inte minst den samhälleliga kulturen, normer och värderingar, och hur dessa uttrycks och återspeglas av människor. Dessa normer och värderingar återspeglas naturligtvis även inom japanska organisationer. Japan har också en organisationell kultur som skiljer sig åt från organisationskulturen i bland annat Sverige. Kultur inom organisationer är en viktig aspekt inom offentlig förvaltning i allmänhet, och i synnerhet inom området ledning och styrning. Som utbytesstudent i Japan, medlem (student) inom en offentlig organisation (universitet), upplevde jag konstant ögonblick där jag blev häpen och tänkte att detta är helt annorlunda från allt jag tidigare har upplevt i en svensk organisatorisk kontext. Syftet med denna uppsats är att försöka fånga in denna skillnad. Vilka aspekter är det som skapar en sådan annorlunda organisatorisk kontext i fallet med ett japanskt universitet, jämfört med ett svenskt dito? Förhoppningen är att mina erfarenheter skall vara till hjälp för att hitta svaret. Det jag gör är att jag använder mina upplevelser och erfarenheter som akademisk migrant för att illustrera och visualisera institutionella logiker i japansk offentlig förvaltning och kontrastera hur den skiljer sig åt från vad man upplever inom den svenska kontexten. Detta leder till ny kunskap om hur institutionella logiker

fungerar i en japansk förvaltningskontext. Detta är inte en komparativ studie, utan fokus ligger på erfarenheterna hos en svensk akademisk migrant i Japan. Genom att reflektera kring och kontextualisera dessa institutionella skillnader som man stöter på i ett japanskt universitet bidrar uppsatsen med ökad kunskap om hur bland annat värderingar om könsroller och synen på lärarens roll skapar, formar och styr de institutionella logikerna inom en förvaltning.

2. Tidigare forskning

Detta kapitel kring tidigare forskning är ämnat att skapa en förståelse för den kontext som denna autoetnografiska studie befinner sig i. Den tidigare forskning som beskrivs handlar i första hand därför om forskning som behandlar akademisk migration till Japan. Detta därför att denna uppsats utgår ifrån mina erfarenheter som just akademisk migrant i Japan. Särskild vikt fästs vid vilken metodik denna tidigare forskning har utgått ifrån, samt gemensam och återkommande tematik. Bägge dessa aspekter kontrasteras mot denna studie. Viktigt att notera är att denna litteratur ofta placerar högutbildade migranter och internationella studenter (på universitetsnivå) inom samma kategori, nämligen kategorin *high skilled migrants* (högutbildade migranter).

Sedan behandlas även litteratur om utbytesstudier på universitetsnivå, främst kopplat till hur denna sorts undervisning organiseras, och olika metoder för att organisera miljöer såsom klassrum bestående av internationella studenter. Detta är också tänkt att illustrera den kontext som studien befinner sig i, samt att placera det internationella klassrummet som exempel på en förvaltningsmiljö i fokus, och agera som en övergång till teoridelen.

2.1 Akademisk migration till Japan

Forskning om akademisk migration till Japan berör ofta den problematik som internationella studenter och högutbildade migranter möter när de kommer i kontakt med det japanska samhället och japanska institutioner. Conrad och Meyer-Ohle, samt Oishi skriver om att det finns kulturella barriärer i det japanska samhället och inom japanska institutioner som gör det svårt att locka till sig internationella studenter och högutbildade. Ett exempel på en sådan kulturell barriär är svårigheten för akademiska migranter med familjer att få sin partner och sina barn att integreras i det japanska samhället utan att de utsätts för utfrysning eller ren diskriminering.¹ Värt att tänka på är att precis som att det inte finns någon åldersgräns för universitetsstudier, finns det inte heller någon åldersgräns för att vara utbytesstudent, och utbytesstudenter med familj och barn är inte ett ovanligt fenomen. Det är ett brett spektrum av

¹ Conrad & Meyer-Ohle, 2018, s. 252; Oishi, 2012, s. 1089-1091

personer som kommer som utbytesstudenter till Japan, och de möts av olika sorters problematik.

Ett stort problem bland utbytesstudenter och övriga akademiska migranter som är kvinnor, är att de råkar ut för samma sorts diskriminering som drabbar kvinnor i det japanska samhället.² Sexuella trakasserier förekommer, och många högutbildade kvinnor ser detta som en anledning till att inte ta sig till Japan.³ Kato granskar hur kön påverkar val av universitet inom Japan, och tar upp att kvinnor i Japan är underrepresenterade inom naturvetenskap, får lägre lön och brukar lämna arbetsmarknaden helt när de får barn.⁴ Det är en vanligt återkommande aspekt inom detta områdesfält. Det berörs särskilt väl i Simon-Maedas autoetnografiska skildring av sin erfarenhet som akademisk migrant i Japan. Hon beskriver hur hon anlände till Japan som forskare och engelskalärare och använder dessa erfarenheter för att beskriva lärandeprocessen för att lära sig japanska som andraspråk. Hon beskriver också sin egen integrering in i det japanska samhället i takt med att hon blev permanent bosatt, och tar upp och reflekterar kritiskt kring aspekter såsom maktrelationer, sociala förväntningar på henne som vit kvinna och hennes status i det japanska samhället.⁵

En aspekt som blir tydlig när man tar del av litteraturen om akademisk migration till Japan, är att majoriteten av de akademiska migranterna till Japan kommer från andra asiatiska länder, och bland dessa är en stor majoritet från Kina.⁶ En stor del av forskningen handlar specifikt om dessa kinesiska studenter, exempelvis Liu-Farrers forskning som tar upp kinesiska studenters upplevelser av studier i Japan. Historiskt sett har en stor del av dessa kinesiska studenter tagit del av utbytesstudier främst för möjligheten att kunna genomföra deltidsarbeten i Japan, där de genom att ha flera jobb samtidigt har kunnat tjäna stora mängder pengar vilket inte hade varit möjligt i deras hemland.⁷ Japanska företag har också visat intresse för att rekrytera kinesiska studenter i Japan, då de kan underlätta förhandlingar med kinesiska företag, som är oerhört viktiga handelspartner för Japan.⁸ Enligt Yonezawa, Horta och Osawa är de akademiska institutionerna i vissa asiatiska länder (såsom Taiwan och Korea) påverkade av Japan, till följd av att dessa länder var japanska besittningar fram till

² Holbrow & Nagayoshi, 2018, s. 477

³ Oishi, 2012, s. 1093

⁴ Kato, 2019, s. 356

⁵ Simon-Maeda, 2011

⁶ Breaden, 2014, s. 418; Conrad & Meyer-Ohle, 2018, s. 255; Holbrow & Nagayoshi, 2018, s. 468; Oishi, 2012, s. 1084-1085; Liu-Farrer, 2009, Yonezawa, Horta & Osawa, 2016

⁷ Liu-Farrer, 2009, s. 187, 190

⁸ Ibid, s. 194

Japans förlust i det andra världskriget.⁹ Som utbytesstudent från ett västerländskt land som Sverige, befinner man sig alltså i en miljö där majoriteten av studenterna kommer från länder och språkområden som skiljer sig mycket från den västerländska, svenska, eller anglo-amerikanska kontexten. Dessa studenter kan också ha erfarenhet av akademiska institutioner som gör att de lättare förstår sig på den japanska kontexten, medan det kan vara svårare för en student från ett svenskt lärosäte. Vidare är det även troligt att länder i Japans närhet såsom Kina har, av historiska och kulturella skäl, en samhällsbild präglad av liknande kulturella värderingar gällande exempelvis könsnormer i samhället.

Därför finns det också en del av litteraturen som berör folk som inte kommer från asiatiska länder, och beskriver deras roll i Japan. Simon-Maedas tidigare nämnda forskning utgör ett exempel,¹⁰ men även Rivers har skrivit en studie om sin egen roll i det japanska samhället som vit västerlänning, om hur han har uppfattats i sin profession utifrån denna roll, och hur de kulturella logiker som finns på plats har styrt hur personer som honom bemöts av samhället.¹¹

När det gäller metoder så är denna forskningslitteratur kvalitativ. Statistisk data förekommer, men främst i deskriptivt syfte, för att illustrera trender. Till exempel använder Liu-Farrer statistik för att visa ökningen av kinesiska studenter i Japan, medan hon huvudsakligen i sin studie använder sig av kvalitativ etnografisk data och intervjuer.¹² Vissa artiklar såsom Yonezawa, Horta och Osawa¹³ samt Kato¹⁴ använder dock statistik som huvudsaklig metod.

Intervjuer är vanligt förekommande.¹⁵ Conrad och Meyer-Ohle använder sig av intervjudata i kombination med fältobservationer,¹⁶ Liu-Farrer gjorde djupa intervjuer med kinesiska akademiska migranter (av alla åldrar, även personer som tidigare varit utbytesstudenter men sedan har erhållit ett nytt sätt att uppehålla sig i Japan), kombinerat med analys av litteratur och media kring ämnet,¹⁷ medan Breaden har använt sig av intervjudata för att komplettera en analys av policydokument och andra rapporter.¹⁸ Det är alltså inte ovanlig att använda intervjuer som ett komplement eller i kombination med andra metoder, inom detta forskningsfält.

⁹ Yonezawa, Horta & Osawa, 2016, s. 47-48

¹⁰ Simon-Maeda, 2011, s. 6

¹¹ Rivers, 2019, s. 377, 388

¹² Liu-Farrer, 2009, s. 183

¹³ Yonezawa, Horta & Osawa, 2016

¹⁴ Kato, 2019, s. 351

¹⁵ Conrad & Meyer-Ohle, 2018, s. 253; Oishi, 2012; Liu-Farrer, 2009

¹⁶ Conrad & Meyer-Ohle, 2018, s. 253

¹⁷ Liu-Farrer, 2009

¹⁸ Breaden, 2014, s. 420

En stor del av litteraturen kring ämnet utgår ifrån autoetnografisk metod, som Simon-Maedas¹⁹ och Rivers²⁰ studier. De är av olika omfattning; Simon-Maeda har skrivit en bok där hon går in i djup detalj om sitt liv, medan Rivers har skrivit en artikel där han utgår ifrån kortare episoder och *vignettes* för att formge sin berättelse. Autoetnografisk metod förekommer även i studier relaterade till akademisk migration *från* Japan, där exempelvis Eguchi beskriver hur han som japansk student i USA upplevde hur verkligheten inte stämde överens med hans förväntningar, och hur han blev klassificerad som ”den andre” i egenskap av homosexuell japansk man i USA.²¹ Denna typ av autoetnografisk litteratur, särskilt Simon-Maeda, har utgjort en direkt inspirationskälla till denna uppsats då den handlar om en liknande tematik och använder samma metod.

2.2 Internationell lärandemiljö

Angående internationella lärandemiljöer skriver Beelan och Jones om begreppet *campus internationalization*, som handlar om att skapa en god lärandemiljö för både inhemska studenter och utbytesstudenter. Tanken är att denna miljö skall vara så välkomnande som möjligt för inkommande utbytesstudenter.²² Enligt Dewey, Belnap och Steffen kan faktorer såsom oro och ångest ha en negativ påverkan på ens lärande under utbytesstudier.²³ Allen och Herron föreslår att särskilda aktiviteter borde anordnas för att förbereda studenter inför eventuella kulturkrockar och underlätta deras anpassning till den nya lärandemiljön.²⁴

Plews och Misfeldt skriver om olika tillvägagångssätt för att utforma klassrum och lärandemiljö för studenter som studerar språk utomlands. Plews, Misfeldt och Kirumira tar upp att trots att dessa klassrum utgör en internationell miljö med utländska studenter, så är det mycket sannolikt att värdlandets kulturella normer kvarstår. Detta kan skapa problematik för studenterna, som kan vara ovana och oförberedda på dessa skillnader. Vidare beskriver Plews, Misfeldt och Kirumira att den svagaste aspekten av forskningen kring utbytesstudier är att effekten av olika undervisningsmetoder inte har undersökts i tillräckligt hög grad. Forskare har placerat sitt fokus på lingvistiska och interkulturella utmaningar, på bekostnaden av att inte fokusera på den pedagogiska aspekten.²⁵ DeKeyser poängterar vikten av studentens

¹⁹ Simon-Maeda, 2011, s. 6

²⁰ Rivers, 2019, s. 377

²¹ Eguchi, 2014, s. 279, 281

²² Beelan & Jones, 2015, s. 63

²³ Dewey, Belnap & Steffen, 2018, s. 143

²⁴ Allen & Herron, 2003, s. 383

²⁵ Plews, Misfeldt & Kirumira 2018, s. 126-127

individuella engagemang i sin inläring,²⁶ medan Plews, Misfeldt och Kirumira anser att denna infallsvinkel förbiser hur studenterna påverkas av undervisningens organisering, och deras känslomässiga intryck av att befinna sig och i studera i en utländsk miljö.²⁷ Studenterna ansåg att deras egna erfarenheter i klassrummet var en positiv upplevelse som hjälpte deras språkstudier.²⁸ I sina slutsatser bedömer Plews, Misfeldt och Kirumira det som tydligt att studenterna är medvetna om att metoderna som används i klassrummen har en påverkan på deras upplevelser. Både positiva och negativa intryck, beroende på metoden i fråga. Vidare anser de att framtida forskning inom ämnet bör fokusera på studenternas perspektiv om vad som fungerar eller inte.²⁹

3. Teoretiska utgångspunkter

3.1 Organisationskultur

Det övergripande teoretiska ramverket handlar om institutionella logiker. Dessa institutionella logiker hjälper oss att förklara *organisationskultur*. För att kunna placera studien i en teoretisk kontext måste vi ha en förståelse om just organisationskultur. Winkler menar att när man genomför en autoetnografisk studie är det vanligtvis kultur, och en önskan om att lära sig mer om kultur, som är det man egentligen lär sig något om.³⁰ Därför tänker jag inledningsvis presentera begreppet organisationskultur innan jag går in på teori om institutionella logiker och hur de används inom uppsatsen. Organisationskultur fungerar alltså som ett sorts metaperspektiv som befinner sig på ett högre, mer teoretiskt plan än institutionella logiker, som utgör studiens primära teori.

Begreppet kultur, som är särskilt centralt för denna uppsats, är mångfacetterat och kan definieras på många olika sätt. När det kommer till det något mer snäva begreppet ”organisationskultur”, menar Alvesson att det kan ses som ett överordnat begrepp med fokus på kulturella och symboliska företeelser. Hans resonemang fortsätter med att ritualer, myter, berättelser och legender skapar en symbolisk kontext och hjälper människor att tolka och förklara det som händer, vilket i sin tur styr deras agerande.³¹

Organisationskulturen utgör alltså den föreställningsbaserade kontext som människor i en grupp utgår ifrån när de resonerar och agerar kognitivt.

²⁶ DeKeyser, 2014, s. 314

²⁷ Plews, Misfeldt & Kirumira, 2018, s. 127

²⁸ Ibid, s. 138

²⁹ Ibid, s. 155-156

³⁰ Winkler, 2018, s. 237

³¹ Alvesson, 2015, s. 10-11

Vidare poängterar Alvesson att kulturella företeelser är relaterade till historia och tradition, att de är svåra att urskilja och måste uttolkas för att förstås, samt att de ofta uttrycks i symbolisk form och därför måste dessa symboler tolkas för att man skall kunna uppnå en full förståelse.³² Därför är det inte realistiskt för en person att gå till roten med ursprunget för varje organisationskulturellt fenomen, men att kunna peka ut att det kulturella fenomenet finns är ett framsteg i sig, och man kan resonera kring hur det uttrycks och upprätthålls.

Schein presenterar en definition av kultur som ett ”mönster av antaganden” som en grupp lär sig över tid för att kunna hantera problem. Denna grupp kan också vara en yrkesgrupp eller organisation, och det är i det sammanhanget som begreppet organisationskultur figurerar.³³

Schein presenterar tre olika nivåer av organisationskultur som finns inom organisationer. Dessa tre nivåer hjälper oss *identifiera* organisationskulturella fenomen, som sedan *analyseras* djupare utifrån institutionella logiker (som presenteras i kapitel 3.2).

Den första av dessa är artefakter, vilket betyder alla fenomen som en utomstående kan se, känna eller höra när hen kommer i kontakt med organisationen. Det fysiska utseendet på en byggnad är ett exempel på en artefakt, likaså kläderna eller språkbruket hos medlemmarna i organisationen. Schein menar att artefakter är lätta att se, men svåra att uttyda, eftersom en utomstående oundvikligen kommer att påverkas av sina känslor och tankar som just utomstående.³⁴

Den andra nivån är de uttryckta värderingar som finns i gruppen (*espoused beliefs and values*). Det handlar om organisationsmedlemmarnas uppfattning om vad som är rätt och fel och hur man bör gå till väga. Det inkluderar också vad som är idealiskt, och vad som är målet med organisationens agerande. Schein poängterar att det är möjligt att en organisations värderingar och mål inte matchar det beteende som är mest effektivt för organisationen. Värderingar kan också vara så abstrakta att de säger emot varandra.³⁵

Den tredje nivån är underliggande antaganden. Detta är undermedvetna tankesätt som tas för givna inom organisationen, och som styr beteende. Underliggande antaganden uppstår när en och samma lösning gång på gång visar sig kunna lösa likartade problem. Av de tre nivåerna är

³² Ibid, s. 16

³³ Schein, 2010, s. 13, 18, 20-21

³⁴ Ibid, s. 23-24

³⁵ Ibid, s. 25-27

denna djupast, och därför svårast att observera. Eftersom denna typ av antaganden är djupt inrotade, är det dessutom den nivå som är svårast att ändra på.³⁶

3.2 Institutionella logiker

Hur skall vi då få en djupare förståelse för organisationskultur? Med hjälp av teori, vårt primära verktyg för att göra en begriplig analys som vi kan dra lärdomar ifrån. Eftersom själva kärnan i denna uppsats handlar om att förstå sig på organisationskultur, vänder jag mig till teorin om institutionella logiker, ett begrepp som myntades av Friedland och Alford.³⁷ De menar att organisatoriskt beteende inte kan gå att förstå utan att placera det i en samhällelig kontext.

Institutionella logiker som perspektiv bygger alltså på en samhällelig, historisk och kulturell kontext. När organisationer och individer agerar utefter och reproducerar dessa aspekter, kan det betraktas som institutionella logiker.³⁸ Thornton formulerar det som så att en kärnprincip bakom institutionella logiker som perspektiv, är att intressen, identiteter och antaganden från såväl personer som institutioner är inbäddade i de institutionella logikerna.³⁹ Som exempel tar Friedland och Alford upp att det västerländska samhället är byggt på institutioner såsom det kapitalistiska marknadssystemet, den byråkratiska staten, demokrati, kristendom och konceptet om kärnfamiljen. Detta är faktorer som formar våra preferenser och hur vi betar oss. Dessa institutioner agerar på olika sätt, de följer olika sorters logiker, som naturligtvis inte alltid går hand i hand med varandra, tvärtom, vissa står i ren motsats till varandra. Ett exempel som Friedland och Alford tar upp är Matteusevangeliets "Ni kan inte tjäna både Gud och mammon", samtidigt som det kapitalistiska marknadssystemet bygger på att generera så mycket vinst som möjligt. Friedland och Alford menar att det är människors agerande när de ställs inför dessa motsägelser, som förvandlar samhällets institutionella relationer. Människor och organisationer skapar, genom sitt agerande, en "organisationsprincip" som sedan kan efterföljas.⁴⁰ Enligt Goodrick och Reay är ett sätt att förklara detta genom att tänka på det i termer av primära och sekundära logiker. Det kan alltså finnas en primär logik som styr organisationen, medan den sekundära existerar utan att direkt påverka beteenden. Det kan dock ske ett skifte där den sekundära logiken övertar den primära logiken. En annan

³⁶ Ibid, s. 27-32

³⁷ Thornton, 2013, s. 2

³⁸ Friedland & Alford, 1991

³⁹ Thornton, 2012, s. 6

⁴⁰ Friedland & Alford, 1991, s. 248-250

förklaring är att olika logiker samtidigt strävar mot dominans, tills dess att en vinner och blir den nya institutionella logiken på obestämd tid.⁴¹

När Friedland och Alford beskriver de tidigare nämnda institutionerna som ligger bakom det västerländska samhället, ger det oss en föraning om att det troligen finns stor skillnad gentemot de institutioner som ligger bakom samhället i exempelvis Japan. Japan har en annan historia när det gäller exempelvis religion,⁴² synen på familj,⁴³ och införandet av demokrati,⁴⁴ gentemot västvärlden. Följaktligen finns det troligtvis också andra institutionella logiker som reproduceras inom en japansk förvaltning, än vad som sker i en svensk dito.

3.3 Institutionella logiker och individuellt beteende

Goodrick och Reay menar att det inte finns tillräckligt mycket forskning om vad för logiker som framträder när yrkesutövare utövar sin profession. I stället har tidigare forskning varit starkt fokuserad på samhällsnivån.⁴⁵ När man hamnar i kontakt med en institution sker det vanligtvis genom kontakten med en annan människa, en byråkrat. En utbytesstudents upplevelser formas till stor del av dennes kontakt med personal på universiteten, framför allt med lärare. Lipsky beskriver lärare som ett typiskt exempel på en *street-level bureaucrat* inom offentlig förvaltning.⁴⁶ För att kunna komma åt denna aspekt, och resonera kring lärarnas roll som institutionella aktörer, är det därför viktigt att här förklara rollen som aktörer har inom litteraturen om institutionella logiker, på en lägre nivå än samhällsnivån. Thornton menar att en förståelse för sociala aktörers roll är en nyckelaspekt inom institutionella logiker.⁴⁷

Baserat på Friedland och Alford, menar Thornton att synen på förhållandet mellan individ och institutionella logiker kan ses på två sätt: ett sätt som sätter möjligheter (*opportunities*) i centrum, och ett annat som sätter begränsningar (*constraints*) i centrum. Synsättet om möjligheter lägger fokus på de motsägelser som finns inom institutionella logiker. Genom att utnyttja de motsägelser som finns, kan individer få möjligheten att förändra institutioner. Synsättet om begränsningar handlar i sin tur om att institutionella logiker formar individers organisationella intressen, och detta formar i sin tur vilka handlingar individen kan utöva för att försöka fullborda dessa intressen. Vad för sorts handlingar som är möjliga att utföra är

⁴¹ Goodrick & Reay, 2011, s. 376

⁴² Shah, 2015, s. 87

⁴³ Ochiai, 2014, s. 212

⁴⁴ Bharné, 2010, s. 38

⁴⁵ Goodrick & Reay, 2011, s. 377

⁴⁶ Lipsky, 1980, s. 3

⁴⁷ Thornton, 2013, s. 76

alltså i institutionen, och därför är det en fråga om ”begränsningar” i vad aktören kan göra. Men Thornton menar att man inte bara behöver se det som att institutionella logiker begränsar, utan man kan också se det som att de möjliggör olika sorters beteende. Vidare menar Thornton att om man vill förstå hur dessa logiker begränsar och möjliggör individers beteende, så måste man ha någon form av teori om mänskligt beteende. Thornton presenterar därför en teori för att förklara mänskligt beteende, baserad på sociologisk, psykologisk, statsvetenskaplig och antropologisk forskning.⁴⁸

Först och främst utgår denna teori ifrån att det finns institutionella logiker. Dessa logiker gör sedan att individuella val och handlingar är inbäddade i dessa logiker, och därmed begränsas. Detta kallas för *cultural embeddedness*, kulturell inbäddning. Men en individs beteende påverkas även av tre nyckelaspekter, nämligen ens sociala identitet, mål och kognitiva uppmärksamhetsbegränsning. Dessa tre aspekter formar tillsammans något som Thornton kallar för *bounded intentionality*, begränsade intentioner. Denna begränsning vägleder individens kognitiva och sociala interaktioner, enligt Thornton.⁴⁹ Utöver dessa tre nyckelaspekter finns det även en fjärde aspekt, *situationism*, som Thornton använder sig av.

Eftersom särskilda värderingar är inbäddade i institutioner blir det nödvändigt för mig att gå djupare in i värderingar jag har stött på. Därför introducerar jag även en femte aspekt, genus, det vill säga den könade logiken inom institutioner, för att på ett meningsfullt vis kunna beskriva de värderingar jag har stött på. Denna femte aspekt är inte en del av Thorntons ramverk, och beskrivs i djupare detalj i kapitel 3.4. Dessa fem teoretiska bidrag används för att hjälpa till att forma analysen.

Den första av de tre nämnda aspekterna är sociala identiteter. En individ har flera sociala identiteter samtidigt, som till exempel kön, nationalitet, yrke och så vidare. Aktörerna verifierar i sin tur vilka roller de tillhör genom olika symboliska handlingar.⁵⁰ I det fall som denna uppsats handlar om, är lärarna av särskilt intresse som aktör. Deras profession som tjänstemän, *street-level bureaucrats*, inom en offentlig förvaltning och hur den kombineras med deras roll som pedagoger men också mentorer för utbytesstudenterna är av särskilt intresse.

⁴⁸ Ibid, s. 76-80

⁴⁹ Ibid, s. 78-80, 85

⁵⁰ Ibid, s. 85-86

Den andra av de tre aspekterna är mål. Såväl organisationer som individuella aktörer har flera mål, oftast motsägelsefulla. Precis som sociala identiteter är dessa mål kulturellt inbäddade i institutionella logiker. Dessa mål behöver dock inte nödvändigtvis vara i harmoni med individens sociala identiteter. Sociala aktörers mål kan även formas av att de vill bli accepterade av andra inom sin grupp, eller få symboliska eller materiella belöningar (exempelvis lön).⁵¹

Det tredje konceptet, uppmärksamhetsbegränsning (*focus of attention*), handlar om att individer är begränsade av vad de kan ägna sin uppmärksamhet åt. Det är en biologisk begränsning eftersom vår hjärna inte kan tänka på allting på en gång. Därför spelar institutionella logiker en viktig roll i att forma de strukturer och tankeprocesser som avgör vad aktörerna väljer att fokusera på kognitivt. Vilka problem som aktörerna kan tänka sig se, och försöka åtgärda, är alltså styrt av de institutionella logiker som finns på plats. Detta är ett sätt på vilket institutionella logiker agerar som en begränsning, *constraint*, för individuella aktörer.⁵²

Det finns även en fjärde teoretisk aspekt inom denna teori för mänskligt beteende, nämligen begreppet *situationism*. Situationism handlar om hur den sociala situationen påverkar beteende, alltså den specifika kontext man befinner sig i. Det är alltså viktigt att betänka att den sociala situationen kan påverka såväl social identitet som mål hos inblandade aktörer. Som utbytesstudent får man alltså tänka på att det ofta rör sig om klassrumssituationer med en lärare och internationella studenter med olika bakgrunder, och resonera kring vilken påverkan detta kan ha.⁵³

3.4 Kön, genus och institutioner

Slutligen finns det en till aspekt som måste tas upp för att fullborda teoriavsnittet. Chappell menar att det inom institutionell teori saknas tillräckligt med forskning om genus, samtidigt som det utgör en viktig aspekt när man granskar de normativa faktorer som kännetecknar institutioner.⁵⁴ Vidare menar Martin att försök att stärka kvinnors ställning inom organisationer ofta får en motsatt effekt och i stället riskerar att försämra kvinnornas ställning.⁵⁵ Det är alltså en teoretisk ingångspunkt som berör de oskrivna normer inom institutioner, vilket formar den rådande logiken. Eftersom en av mina autoetnografiska

⁵¹ Ibid, s. 86-88

⁵² Ibid, s. 89-91

⁵³ Ibid, s. 80

⁵⁴ Chappell, 2006, s. 225

⁵⁵ Martin, 1990, s. 339

skildringar vidrör frågan om genus och könsroller i japanska institutioner, använder jag även Chappell som teoretisk utgångspunkt för att förstärka min analys. I analysen figurerar Chappells ramverk om genus som en femte aspekt som kompletterar de fyra aspekter som Thornton introducerar.

Chappell tar upp att inom neo-institutionalism anses normer vara särskilt viktiga för att förklara institutioner. Dessa normer styr beteendet hos institutionella aktörer. Dessa institutionella normer avgör vad som kan anses vara acceptabelt maskulint och feminint beteende inom institutioner, och dessa normer reproduceras och lever vidare i de beslut, policyer och dylikt som institutionen producerar.⁵⁶ Chapell citerar Lovenduski som i sin tur menar att när man studerar genus och institutioner måste man ha fyra saker i åtanke. Dessa fyra saker är att alla inom en institution har en könstillhörighet och ”utövar” (*perform*) genus, att en individs erfarenheter inom en institution kommer att variera beroende på dennes kön och genus, att andra faktorer (såsom etnisk bakgrund) också spelar in när det gäller bilden av maskulinitet och femininet, och slutligen att institutioner har en särskild genuskultur (*gendered culture*) och genom sina aktiviteter reproducerar de denna bild av genus.⁵⁷ För oss blir den andra av dessa fyra saker särskilt viktig, alltså att beroende på ens kön och genus så bemöts man på olika sätt när man interagerar med en institution. Ofråkomligen kommer jag som man ha en annan upplevelse än en kvinna när jag interagerar med en institution, oavsett om det är i Sverige eller Japan. För en kvinna kanske skillnaderna mellan Japan och Sverige upplevs vara större (eller mindre) än för en man. Denna tematik berörs på ett djupare plan i analysen.

Chappell och Waylen menar att genus måste förstås som såväl stereotyper om manligt och kvinnligt beteende, som karaktärsdrag som associeras med män och kvinnor, samt uppfattningar om vad som är lämpligt beteende hos män och kvinnor. Genus i sin tur leder till och formar de regler och beteendemönster som finns inom institutioner.⁵⁸ Dominansen av maskulint genus har skapat regler och normer som män, men inte kvinnor, finner sig bekväma i. Detta maskulina genus måste också förstås som att det är kopplat till en idé om maskulinitet, och inte specifikt att vara biologisk man, och därför faller även homosexuella män utanför denna idé om maskulinitet.⁵⁹

⁵⁶ Ibid, s. 225-226

⁵⁷ Lovenduski, 1998, s. 348; Chapell, 2006, s. 226

⁵⁸ Chapell & Waylen, 2013, s. 600

⁵⁹ Ibid, s. 602

Att definiera vad som är en formell regel kan ses som något enkelt, men det är svårare att komma med en bra beskrivning för vad som utgör en informell regel, och det finns flera definitioner. Dessa kan sammankokas till att beskriva informella regler som oskrivna sociala regler som efterlevs utanför officiella kanaler. Dessa regler har i sin tur en effekt på kön och genus. Vissa regler kan explicit handla om genus, medan andra har indirekta effekter på vad som förväntas av könsrollerna. Vidare menar Chappell och Waylen att det är upp till forskare att försöka se och identifiera dessa dolda, informella institutioner.⁶⁰

Slutligen, innan jag avslutar teoridelen och går över till diskussionen om metod, vill jag återigen belysa och rikta uppmärksamhet åt de fem teoretiska aspekter som har tagits upp i detta kapitel. Fyra av dessa kommer från Thornton: sociala identiteter, mål, uppmärksamhetsbegränsning (*focus of attention*) och situationism. Den femte, genus, kommer från Chappell. Dessa fem aspekter utgör en underliggande teoretisk kontext för min studie. De används för att hjälpa analysen när jag reflekterar kring mina erfarenheter för att förstå mig på den institutionella logiken vid ett japanskt universitet.

4. Metod

Detta kapitel beskriver den huvudsakliga metod som studien har utgått ifrån, autoetnografi, och hur den har använts. Sedan kommer en mer konkret beskrivning av genomförandet av de intervjuer som har använts för datainsamling, samt hur övriga data har samlats in. Slutligen kommer en beskrivning av hur insamlad data har analyserats. Hänsyn tas också till den forskningsetiska aspekten.

4.1 Autoetnografi

Som läsare är det möjligt att din första fråga är: Vad är autoetnografi? Syftet med detta kapitel är att beskriva just detta, och förklara vad det är för en slags forskningsmetod. Precis som namnet indikerar så är det en metodologi som är besläktad både med etnografi och med den autobiografiska genren. Etnografi handlar om att studera andra människor, deras samhällen och deras kultur. I autoetnografi är det däremot författaren själv som är studieobjektet. Man antar en inåtblickande ansats för att få en ökad förståelse för omvärlden. Denna forskningstradition har uppstått som ett sätt att utnyttja kunskap som bara en person som är del av det som studeras, en "*insider*", har tillgång till. Den har alltså uppstått som ett sätt att låta nya röster komma till tals.⁶¹ Chang tar upp att autoetnografi är en viktig och nödvändig

⁶⁰ Ibid, s. 604-606, 612-613

⁶¹ Anderson, 2006, s. 4-9; Ellis, Carolyn & Bochner, 2000, s. 739

metod eftersom det tillåter forskaren att utforska ämnen som annars kan vara väldigt svåra att komma åt. Ibland kan det röra sig om väldigt personliga eller känsliga ämnen, eller sådant som folk vanligtvis vill hålla privat. Som exempel tar Chang upp artiklar om ämnen såsom uppväxten hos en förälder med intellektuell funktionsnedsättning, våld i hemmet eller kroniska smärtor och sjukdomar. Forskaren får tillgång till intim data och information vilket underlättar ett fördjupande i denna typ av ämnen. Chang poängterar också att autoetnografi naturligtvis inte enbart handlar om känsliga ämnen, utan kan handla om mer kulturella frågor såsom etnisk eller kulturell identitet, könsidentitet eller rollen som kvinnlig soldat. Även för denna typ av frågor har forskaren tillgång till ett förstahandsperspektiv vilket är mycket värdefullt. Chang menar också att autoetnografi är särskilt användbart för forskare som är i kontakt med människor i mångkulturella miljöer, exempelvis inom utbildning,⁶² vilket är just den miljö som denna uppsats befinner sig i.

Precis som hos många andra metodologier, finns det olika sorters synsätt på vad som är det bästa sättet att använda sig av autoetnografi. Denna metodologi brukar därför delas in i två primära kategorier: evokativ autoetnografi och analytisk autoetnografi. Jag har utgått ifrån analytisk autoetnografi i denna studie, men till en början tänker jag ta upp de viktigaste skillnaderna mellan dessa två inriktningar, och beskriva hur jag positionerar mig.

Evokativ autoetnografi utgår ifrån en "*epistemology of emotion*" för att få läsaren att förstå känslorna som beskrivs. Berättandetekniken som används i evokativ autoetnografi påminner om den som används i exempelvis romaner och biografer, alltså litterära former som inte vanligtvis associeras med samhällsvetenskap.⁶³ Syftet med denna stil är att komma riktigt nära det som beskrivs, inklusive alla subjektiva känslomässiga aspekter, och göra detta riktigt tydliga för läsaren. Att läsaren skall känna med i de känslor som beskrivs är alltså en nyckelaspekt inom den evokativa traditionen. På grund av detta har den evokativa disciplinen förkastat flera värderingar från den traditionella samhällsvetenskapliga disciplinen.⁶⁴

Även analytisk autoetnografi använder sig alltså av personliga erfarenheter och känslor, men de används som ett par analytiska glasögon för att förstå större sociala fenomen och sammanhang. Det är där jag befinner mig, och det är därför jag använder mig av institutionell teori och logiker. Genom att koppla mina erfarenheter till denna litteratur, har det en förklaringskraft för att visualisera de logiker som finns på plats och upprätthåller

⁶² Chang, 2008, s. 50-52

⁶³ Ellis, Carolyn & Bochner, Arthur, 2000, s. 744

⁶⁴ Anderson, 2006, s. 377

organisationskulturen. Det är på detta sätt jag använder mig av autoetnografi och jag befinner mig alltså nära Andersons definition av analytisk autoetnografi, som är den metod uppsatsen utgår ifrån. Chappell och Waylen påpekar att en etnografisk approach är nödvändig för att komma åt informella institutioner och förstå deras förhållande till formella institutioner. Vidare kan vissa informella institutioner vara så pass ingrodda i institutioner att de som befinner sig inom en institution inte ens tänker på att de finns.⁶⁵ Det är saker som en person som kommer från en annan miljö lättare kan se.

Analytisk autoetnografi är en kvalitativ forskningsmetod,⁶⁶ som i huvudsak går ut på att använda sig själv och sina erfarenheter som primärt studieobjekt.⁶⁷ Anderson presenterar en lista av fem kännetecken för analytisk autoetnografi som är viktiga att utgå ifrån.⁶⁸

Det första av dessa fem kännetecken är att forskaren är en del av det sociala sammanhang som studeras, forskaren är alltså en *complete member researcher*. Att vara en del av gruppen kan ske antingen med det specifika syftet att samla data, eller ske genom slumpen på grund av forskarens livsval.⁶⁹ I denna studie var undertecknad, i egenskap av att ha genomfört studier på University of the Ryukyus i Japan, på ett mycket tydligt sätt en del av det som studeras. Anderson poängterar att statusen som gruppmedlem är det som ger allra närmast möjlighet att observera studieobjektet.⁷⁰

Det autoetnografiska arbetet går ut på att forskaren samlar in konkret data genom fältarbete, vilket innebär att exempelvis spela in eller anteckna konversationer.⁷¹ Detta kan göras på två olika sätt. Vissa autoetnografiska studier är baserade på en forskningsdesign som planerats på förhand, och anteckningar har därmed förts med det bestämda syftet att användas för en förplanerad studie. Andra autoetnografiska studier baserar sig på en retrospektiv, bakåtblickande syn på händelser som ligger i de förflutna. Williams och Jauhari beskriver det som så att autoetnografen "retroaktivt och selektivt skriver om sina erfarenheter".⁷² Min studie tillhör den senare kategorin. Jag vänder mig även till material som jag insamlade under min studietid i Japan, såsom text i form av korrespondens med lärare, lektionsanteckningar, lektionsmaterial, kommunikationer från universitetet, med mera. Detta material har använts av

⁶⁵ Chappell & Waylen, 2013 s. 608-609

⁶⁶ Anderson, 2006, s. 373

⁶⁷ Hughes & Pennington, 2018, s. 4

⁶⁸ Anderson, 2006, s. 378; Hughes & Pennington, 2018, s. 102

⁶⁹ Andersson, 2009, s. 379

⁷⁰ Ibid, s. 380

⁷¹ Ibid, s. 380

⁷² Williams & Jauhari, 2014, s. 35

mig när jag reflekterat tillbaka kring mina upplevelser och valt ut vilka minnen som är relevanta för uppsatsen. Vissa av dessa dokument citeras också direkt i analysen. Vidare finns det insamlat intervjumaterial som har genomförts efter det att studien påbörjats, vilket beskrivs mer detaljerat i kapitel 4.2. Det primära datamaterialet utgörs dock av autoetnografiska *vignettes* som beskrivs senare i detta kapitel.

Det andra kännetecknet är analytisk reflexivitet. Detta innebär att forskaren måste vara medveten om sin koppling till situationen som det forskas kring, och vilka effekter detta får för studien. Det är alltså aspekten om självmedvetenhet, om hur man själv påverkas av att befinna sig i samma miljö som det man studerar.⁷³ Även Chapell och Waylen påpekar vikten av att ta ett steg tillbaka och betänka hur ens egen person och tankar kan påverka hur man uppfattar det man forskar kring.⁷⁴ Detta behöver inte nödvändigtvis vara en nackdel, men forskarens närvaro i texten är något man måste ha i åtanke. Detta leder oss till det tredje kännetecknet, vilket är att autoetnografen själv syns i sin egen text. Detta visar, enligt Anderson, forskarens personliga deltagande i den kontext hen har undersökt. Som tidigare nämnt är det just forskarens erfarenhet som man vill ta fasta på, och därmed bör inte forskaren gömma undan sig själv i sin text.⁷⁵

I kontrast till detta står det fjärde kännetecknet, nämligen vikten av att föra en dialog med andra aktörer än bara sig själv. Anderson beskriver det som att eftersom man själv står i centrum, finns det alltid en stor risk att det blir allt för självcentrerat, och att en enda individ är otillräckligt som studieobjekt för en etnografisk eller autoetnografisk studie. Övrig data krävs för att föra dialog med sin egen data, för att se hur dessa relaterar till varandra.⁷⁶ I denna studie har det skett med hjälp av intervjudata som har använts som ett komplement och för att nyansera.

Den sista av Andersons fem kännetecken, och kanske den viktigaste att ta upp, är att hålla fast vid en analytisk agenda. Anderson skriver att en autoetnografi inte handlar om att dokumentera en personlig erfarenhet, utan istället handlar om att använda empirisk data för att få en ökad förståelse för större sociala fenomen, än vad som kan förstås om man bara ser på datan. Det han efterlyser här är alltså traditionell samhällsvetenskap.⁷⁷

⁷³ Anderson, 2009, s. 382-383

⁷⁴ Chapell & Waylen, 2013, s. 609

⁷⁵ Anderson, 2009, s. 384-385

⁷⁶ Ibid, s. 385-386

⁷⁷ Ibid, s. 386-387

Winkler beskriver autoetnografi som en kombination av att studera mänsklig kultur samtidigt som man använder sig av ett retroaktivt tillbakablickande på saker man själv har upplevt.⁷⁸

Om analytisk autoetnografi skriver han att det är något som hjälper oss att utveckla teoretisk förståelse för sociala fenomen.⁷⁹ Det är detta som är kärnan i den autoetnografiska metod som denna studie utgår ifrån, nämligen att använda personliga erfarenheter för att förstå ett större sammanhang.

Hur ser den konkreta arbetsprocessen ut i autoetnografiskt arbete? Winkler poängterar att minnet är en våra viktigaste resurser, och att autoetnografiska forskare använder minnet som en stor del av sin data. Minnen som görs om till data besitter samma värde som anteckningar och annat material.⁸⁰ Chang menar att minnet ger oss tillgång till en rikedom av kunskaper i det förflutna, som hjälper oss att skapa sammanhang och förståelse för vad som försiggår i samtiden. Vidare menar hon att minnen utgör själva grunden för autoetnografisk data, och som forskare har vi särskilt goda möjligheter att avgöra vad som är relevant för studien eller ej. Hon skriver också att autoetnografi är en tolkande metod, där ens personliga erfarenheter väger in i flera delar av forskningsprocessen, bland annat under datainsamlingen då man väljer ut vilka minnen som är relevanta. Dessa minnen skrivs ner till textformat där de sedermera utgör den data som studien utgår ifrån.⁸¹

Mina minnen skrivs ner till det som på engelska kallas *autoethnographic vignettes* (autoetnografiska skildringar) som är korta texter om mina minnen och erfarenheter som är kopplat till forskningsområdet.⁸² Det är alltså data byggt på en retrospektiv eller bakåtblickande ansats, en av de huvudsakliga två strategierna för att producera autoetnografisk data (den andra är att ha en forskningsplan på förhand och genomföra studien i realtid). Jag har alltså satt mig ner och tänkt på nyckelmoment som jag kan föreställa mig i en slags tidslinje, som jag sedan skriver ner och beskriver i detalj. Vad som kommer fram är blandat, och idéerna till dessa *vignettes* kan komma fram spontant, eller genom att exempelvis titta på artefakter från min tid i Japan (exempelvis dokument jag har kvar, såsom mejlkorrespondens med lärare), diskussioner med min handledare, eller när jag tänker och resonerar kring mina upplevelser.

⁷⁸ Winkler, 2018, s. 236

⁷⁹ Ibid, s. 239

⁸⁰ Ibid. s. 238

⁸¹ Chang, 2008, s. 71-72, 140

⁸² Anderson & Glass-Coffin, 2016, s. 66; Humphreys, 2005, s. 842

Bilder och visuella medel är användbara verktyg inom autoetnografisk forskning, enligt Chang. En bild har kapaciteten att illustrera något med större kraft än ord, och är därför fruktbart för att hjälpa forskaren forma sina tankar, och för att hjälpa den som tar del av forskningen att tillägna sig innehållet.⁸³ I uppsatsen ingår därför ett antal foton, som ämnar visualisera aspekter som kan ses med blotta ögat. Vidare ingår även ett par figurer och matriser för att underlätta läsningen för läsaren.

En aspekt som är viktig att ta upp är hur praktisk en metodologi är för att genomföra en studie. Det är särskilt viktigt eftersom denna uppsats skrivs under en period då hela världen står inför en mycket stor utmaning, det vill säga den globala pandemin med coronaviruset som har orsakat enormt elände och skördat många liv. Roy och Uekusa skriver att en annan effekt av pandemin är att det har orsakat stora metodologiska problem för kvalitativa forskare. Det har framför allt blivit särskilt svårt att samla in god data. Varför då inte ta denna chans och utgå ifrån en inåtblickande och självreflektiv ansats, och utnyttja det rika material som våra egna erfarenheter består av? Därför framstår autoetnografi som en särskilt fruktbar metod i dessa svåra tider, då det är en ansats som inte begränsas av vare sig självisolering eller socialt avståndshållande.⁸⁴

4.2 Intervjuer

Uppsatsens primära metod är autoetnografi. Men som bimetod har även intervjuer använts. Som det står i avsnitt 4.1 finns det en poäng med att komplettera autoetnografisk data med andra upplevelser, för att nyansera och placera sina upplevelser i en kontext. Det är alltså *inte* en komparativ studie, och intervjudatan är inte tänkt att ställas i motsatsförhållande mot mina upplevelser. Datan från intervjuerna används som en slags triangulering, som en slags balansvikt mot den primära autoetnografiska datan. Därför kommer intervjuer väl till hands, då intervjuer som metod är särskilt användbar för att förstå hur människor själva uppfattar sin värld.⁸⁵ Den form av intervju som har använts är semistrukturerade intervjuer, vilket innebär att ungefär hälften av frågorna har bestämts på förhand, medan den andra hälften är mer fri för att intervjupersonen ska kunna säga vad hen vill få fram. Poängen med att ha vissa frågor bestämda på förhand är att säkerställa att diskussionen kretsar kring forskningsproblemet.⁸⁶ Eftersom intervjuer endast är en bimetod, och syftet med intervjudatan är att bidra med nyans är det *inte* meningen att intervjuerna skall leda till att uppnå mättnad för de grupper som

⁸³ Chang, 2008, s. 81

⁸⁴ Roy & Uekusa, 2020, s. 383-384

⁸⁵ Esaiasson, Giljam, Oscarsson, Towns & Wängnerud, 2017, s. 260-262

⁸⁶ Carlsson & Carlsson, 2020, s. 100

intervjuats. Eftersom arbetet är begränsat i sin omfattning är det därför inte rimligt att intervjua ett väldigt stort antal personer, tvärtom så skulle det ändra uppsatsens innehåll, ämne och dessutom innebära att man överger den autoetnografiska forskningsmetoden. Därför har ett begränsat antal personer valts ut att intervjuas, närmare bestämt fyra personer.

När det kommer till urval av intervjupersoner är det viktigt att utgå ifrån vilka grupper som är intressanta att intervjua.⁸⁷ För denna studie har två grupper identifierats, lärare/personal på *University of the Ryukyus*, samt japanska studenter som har varit utbytesstudenter på Göteborgs universitet. Lärare har identifierats som en intressant grupp därför att de arbetar på den japanska förvaltning som denna studie granskar. Därför har en lärare valts ut, för att ge en mer nyanserad bild av hur de institutionella logikerna kan upplevas av en person som befinner sig inom organisationen.

Japanska studenter som har varit utbytesstudenter på Göteborgs universitet är den andra gruppen som har valts, därför att deras erfarenhet utgör en motsats till den upplevelse jag beskriver. Dessa studenter är formade inom en japansk förvaltningskontext och är invanda i de logiker som styr ett japanskt universitet. Därför torde de ha blivit förvånade när de kommit i kontakt med de institutionella logiker som figurerar på Göteborgs universitet, en förvaltningskontext som jag själv är invand i. Syftet är inte att jämföra dessa upplevelser mot mina för att göra en komparativ analys. Syftet är att belysa de institutionella logiker som redan behandlas i uppsatsen, genom att resonera kring hur personer som bär på dessa logiker inom sig reagerar när de ställs inför en annan kontext. Därför har tre japanska studenter intervjuats.

Samtliga intervjuer har genomförts på japanska. Intervjufrågorna som jag har förberett har först skrivits på svenska och sedan översatts till japanska av mig. Mina muntliga japanska språkkunskaper samt läsförståelse ligger på nivå C1 enligt den europeiska referensramen för språkkunskaper.⁸⁸ De färdiga intervjuerna har transkriberats med hjälp av tjänsten Amberscript och översatts till svenska av mig.

Alla intervjuer har ägt rum online via programmen LINE och Zoom, på grund av geografiskt avstånd samt den rådande pandemisituationen. LINE är en social medie-applikation som är mycket populär i Japan. Samtliga intervjuer har varit ca 2 timmar långa.

⁸⁷ Ibid, s. 95

⁸⁸ Council of Europe, 2021

När intervjuerna citeras i analysen så hänvisar jag alltid till vilken person det är som har uttryckt sig med en parentes i slutet av stycket. Detta är också viktigt för att särskilja citatstyckena från mina autoetnografiska *vignettes*, där det inte anges någon parentes i slutet av stycket.

Det finns även etiska aspekter att väga in när man använder intervju som metod, vilket jag bemöter mer detaljerat i kapitel 4.4. Alla intervjudeltagare är anonyma och återges med pseudonym för att underlätta när de citeras i analysen. Lärarens ålder återges ej därför att det skulle kunna användas för att röja hans identitet. Nedan följer listan på de personer som har intervjuats.

Kobayashi, lärare/forskare, man, ålder undanhållen

Masahiro, tidigare utbytesstudent, man, 27 år gammal

Rina, tidigare utbytesstudent, kvinna, 28 år gammal

Honoka, tidigare utbytesstudent, kvinna, 28 år gammal

4.3 Från material till analys

Metoden förklarar hur såväl intervjudata som textdata samlas in, men hur används denna data i analysen? Detta sker genom det teoretiska ramverket. Hughes och Pennington formulerar det som att det teoretiska ramverket är det språk som forskaren använder för att uttolka och analysera den autoetnografiska data som samlats in.⁸⁹ I det här fallet är det alltså de teoretiska utgångspunkter som beskrivs i kapitel 3 som är verktygslådan som fogar samman analys med den data som metodmässigt samlas in. Detta är en särskilt viktig process när det gäller autoetnografiska studier, för att säkerställa att det blir god autoetnografisk forskning, och inte enbart en inåtblickande autobiografisk beskrivning.⁹⁰ Forskarens minne, anteckningar, diskussioner i och utanför klassrummet och vad forskaren kommer fram till när hen reflekterar kring sina upplevelser är alla legitima former av datamaterial i en autoetnografisk studie, enligt Williams och Jauhari.⁹¹

Vidare skriver Hughes och Pennington en rad riktlinjer där de detaljerar hur man bör arbeta för att foga in teori i autoetnografi på bästa sätt, vilket denna studie har utgått ifrån. Dessa riktlinjer innebär bland annat att forskaren först och främst skall utgå från en stark teoretisk

⁸⁹ Hughes & Pennington, 2018, s. 42

⁹⁰ Ibid, s. 50

⁹¹ Williams & Jauhari, 2016, s. 38

bas, för att trovärdigheten inte skall rubbas, och framhäva att detta är vad den autoetnografiska berättelsen vilar på. När autoetnografisk data presenteras, skall denna härledas och diskuteras utifrån de teorier som studien utgår ifrån.⁹² Genom att utgå ifrån dessa riktlinjer som Hughes och Pennington beskriver, är studiens ambition att på ett tydligt sätt utgå ifrån det teoretiska ramverket när datamaterialet analyseras, för att stärka resultaten.

4.4 Etisk reflektion

Även om autoetnografi på många sätt handlar om att förmedla en berättelse baserad på upplevelser, är det viktigt att komma ihåg att dessa berättelser handlar om fler personer än bara författaren. Winkler tar upp att autoetnografiska skildringar också involverar andra personer, som kan kännas igen trots att de återges utan namn eller med falskt namn. De saknar möjligheten att representera sig själva, och kan inte föra sin egen talan i en autoetnografisk *vignette* skriven av någon annan. Därför menar Winkler att detta är något som är nödvändigt att ta upp och bemöta utifrån ett etiskt perspektiv. Det finns ingen fullständig lösning på denna problematik, men en sak som forskaren kan göra är att fråga om samtycke till de personer som på något sätt representeras i den autoetnografiska studien.⁹³

Tullis skriver att forskningstexten kan bli en permanent nedteckning av saker som är mycket personliga för involverade parter, och eftersom forskaren kanske aldrig möter de involverade parterna igen finns det en risk att man inte tänker på dessa aspekter.⁹⁴ Även Börjesson och Karlsson påpekar att forskaren måste hålla människors väl och ve i åtanke, och att det är viktigt att garantera anonymitet hos exempelvis intervjupersoner.⁹⁵ Samtliga personer som intervjuats har fått en pseudonym som används när jag refererar till dem i texten. Åldern på en av intervjupersonerna har undanhållits för att skydda dennes identitet.

Alla personer som jag har kontaktat efter att jag påbörjade uppsatsarbetet, det vill säga de personer som har intervjuats, har tillfrågats om tillstånd, fått sin anonymitet säkerställd, och har informerats om vad all insamlad information används till.

För personerna som figurerar i mina autoetnografiska skildringar har det av naturliga skäl varit svårare att få tag på alla inblandade personer. Jag har i den mån det har varit möjligt kontaktat så många som möjligt av dessa personer och fått deras tillstånd, beskrivit forskningen och utlovat dem anonymitet. Det är också viktigt att beakta att i princip ingen av

⁹² Ibid, s. 50-52

⁹³ Winkler, 2018, s. 240-243

⁹⁴ Tullis, 2016, s. 244

⁹⁵ Börjesson & Karlsson, 2020, s. 58-60

de tillfrågade är svensktalande, och kan därför inte läsa denna uppsats och granska sin egen representation. Därför är det särskilt viktigt att jag som forskare utgår ifrån forskningsetiska principer och god etik och ser till att representera alla på ett så rättvist sätt som möjligt.

5. Resultat och analys

Resultatdelen är indelad i fyra delkapitel för att underlätta det för läsaren att följa analysen. Dessa delkapitel är baserade på autoetnografiska episoder som jag har skrivit och resonerat kring. Den första handlar om studentboendet och den könsuppdelning som jag kom i kontakt med där. I slutet av det första delkapitlet figurerar även tre fotografier som är kopplade till innehållet i texten. Det andra delkapitlet handlar om lärarens roll på universitetet och huruvida läraren begränsas i sitt arbete av sina chefer eller ej. Den tredje handlar om den kommunikation som skedde i klassrummet, och den fjärde handlar om kommunikation som skedde utanför klassrummet, och de informella tendenser jag kom i kontakt med.

5.1 Studentboendet: Könrollers synlighet

När jag först anlände till University of the Ryukyus fick jag en dossier, och sedan blev jag körd till mitt studentboende av min mentor. Följande *vignette* handlar om vad jag kom i kontakt med när jag granskade denna dossier.

I den dossier som vi fick, som jag bekantade mig med noga redan de första dagarna, fanns det många papper som var viktiga för oss. Bland dessa fanns det ett dokument om reglerna för att tillåtas bo i studentboendet: *"The things to keep it in order [sic] to move to the student dormitory of the University of the Ryukyus"*. Det är ett dokument som är lite längre än en sida, där en mängd regler står uppräknade. Bland den sista av huvudpunkterna står det en lista på regelbrott som leder till att man blir *utvisad* från boendet. Bland dessa punkter är två markerade i rött, vilket kan tolkas som att de är extra allvarliga. Den ena är att studenten inte kan göra sig av med sopor på ordentligt vis *"He/she cannot properly dispose garbage or the like"*, och den andra är *"Allowing the opposite sex to enter into a dorm without prior approval"*. Vidare står det att detta beteende (alltså att släppa in någon av det motsatta könet) klassas som *"behavior causing a breakdown of public morals"*.

Det lät verkligen som något chockerande, att det skulle klassas som ett av de värsta brotten, och något som leder till omedelbar utvisning från boendet. Särskilt i en miljö där alla som bor på studentboendena är vuxna universitetsstudenter. En annan utbytesstudent och nära vän till mig kommenterade att det lät som något "från medeltiden" och spekulerade i att det handlade om något sorts ålderdomligt tankesätt om att skydda unga flickors oskuld och moral.

Utanför mitt studentboende fanns det en skylt där det på engelska stod att området är "*off limits*" för alla kvinnliga besökare. På japanska stod det att det är förbjudet för kvinnor att beträda området. Utöver det fanns det inga egentliga hinder för kvinnor att beträda byggnaden. Det var helt öppet, och ingen brukade låsa dörren till boendet.

Utanför det kvinnliga boendet fanns det en lite mer detaljerad skylt (det stod bland annat 告 längst upp, vilket betyder ungefär "notis"), som också var undertecknad av dekanen. Resten av skylten hade samma text på japanska och engelska som den manliga, förutom att det var manliga besökare och inte kvinnliga som var förbjudna. Jag slogs även av att den kvinnliga skylten satt på en grind, medan den manliga skylten stod i det öppna. Vidare fanns det ett stort staket runt hela det kvinnliga området, medan det inte fanns något kring det manliga. Även detta slog mig som något väldigt konstigt, och något jag inte hade kunnat tänka mig att det skulle kunna ske i Sverige. Även om detta skämtade jag med mina vänner (båda kvinnliga och manliga), om att det verkade finnas någon uppfattning att män var såpass okontrollerbara att de skulle klättra över stängsel och behövde fysiska barriärer för att hindras.

Det här dokumentet var den första kontakten jag fick med genuskultur i en japansk institution. Som Chapell skriver så har alla institutioner en särskild genuskultur och bild av maskulinitet och femininitet. Detta dokument fastslår att man blir utkastad om man släpper in en person av det motsatta könet i sitt studentboende.

Det står inte explicit att detta förbud är till för att hindra könsumgänge, men det antyds implicit då det beskrivs som en "*breakdown of public morals*". Det grundar sig också på en heteronormativ syn om att umgänge enbart sker mellan män och kvinnor.

Syftet med dokumentet är att visa universitetets policy för boende, och det är underförstått att det primära målet med universitetets studentboende är att husera studenter. Den sociala identitet som figurerar här är studentboendets personal, som i egenskap av anställda då agerar som länken mellan studenterna och universitetet. De är alltså en form av hyresvärdar i universitetets tjänst. Situationismen som detta dokument finns i är en situation där utländska studenter behöver huseras på ett japanskt studentboende, och därför kommer de även att utsättas för samma regler. Målen är alltså inte specifikt riktade mot utländska studenter, kanske snarare tvärtom, det är möjligt att det är en förbisedd konsekvens av att de måste bo på det japanska studentboendet. Deras *focus of attention* verkar vara inriktat på att de ser könsumgänge mellan manliga och kvinnliga studenter som ett problem som måste åtgärdas. Det är ett fokus på att upprätthålla god moral, eller i alla fall en viss bild av vad god moral innebär.

I dossiern vi fick, fanns det även en guidebok för oss som nya studenter. Där finns det en sektion med titeln "*Precautions for international student*" som varnar oss för "*caution against sexual crimes*". Där står det bland annat att man ska vara försiktig när man är ute sent, eller kommer hem sent på kvällen. Det står även att detta är särskilt viktigt för kvinnliga studenter, som beskrivs som "särskilt sårbara för sexuella brott".

Medan jag studerade fick jag faktiskt veta att det skedde en incident där en japansk student (man) hade försökt klättra in i kvinnornas byggnad. Han hade klättrat på utsidan och försökt ta sig in genom någons balkong, men blivit påkommen av en kvinnlig student (som blev förskräckt) och stoppats. Jag fick aldrig höra några konkreta detaljer, utan bara det som mina väninnor som bodde i det kvinnliga studenthemmet berättade för mig. Deras intryck verkar ha varit att denna student var psykiskt sjuk och ofarlig. En sak som jag tänkte var, varför gick han inte bara in genom dörren till byggnaden? Senare fick jag reda på att dörrarna till de kvinnliga byggnaderna faktiskt är stängda och behöver öppnas med nyckel eller kod. Dörren till mitt boende hade också ett lås, men studenterna lämnade den alltid olåst. Under den tiden jag bodde där råkade jag bara ut för att det var stängt en eller två gånger. Som man var jag alltså helt ovetande om att det var sådana förhållanden för de kvinnliga studenterna, jag utgick ifrån att deras boenden fungerade på samma sätt som mitt eget.

Meddelandet i dossieren är minst sagt illavarslande och målar upp en miljö där kvinnliga studenter är särskilt utsatta. Episoden om studenten som försökte klättra in i kvinnornas boende är uppseendeväckande och ger bilden av att staketet runt boendet kanske är motiverat trots allt. Det är alltså rimligt att anta att även i det förflutna kan det ha skett incidenter som motiverade staketbygget, och att det åtminstone en gång i tiden ansågs vara en lösning på ett problem och ett reellt försök att förbättra säkerheten på campus.

Precis som jag och mina vänner skämtade om så kändes det som en annorlunda (gammaldags?) världsbild. När jag såg skylten om att män/kvinnor ej fick beträda särskilda platser, kände jag att det var något jag aldrig skulle tänka mig att ett svenskt universitet skulle lägga sig i. Faktumet att det skrivs särskilda varningar för kvinnor, att det är grindar och stängsel runt kvinnornas boenden, får det att se ut som att det är en stor hotbild mot kvinnor. Och också att kvinnor på något sätt måste beskyddas från något. Japan är känt som ett land med låg brottslighet, och det gäller också Okinawa. Det fanns även en *kooban* ("*police box*", som är rätt vanligt i Japan) precis utanför vårt studentboende. Jag kände mig alltid säker i Okinawa, men naturligtvis är mina intryck färgade av att jag är man. Jag frågade dock kvinnliga utbytesstudenter och de instämde med att Okinawa kändes som en särskilt säker plats. En kvinnlig utbytesstudent från Thailand berättade för mig att hennes föräldrar var oroliga när de hörde att hon gick ut för att handla mat sent på natten (efter

midnatt), men att hon tyckte att det var fånigt, då de inte känner till hur säkert Okinawa och Nishihara (staden där vi bodde) är.

Chapell tar upp aspekten att man bemöts av olika upplevelser när man interagerar med en institution beroende på om man är man eller kvinna, och detta ställs på sin spets när man konfronteras med ett scenario som detta. När man som kvinnlig student ställs inför att ens studenthem är omringat av ett staket, män är förbjudna från att beträda området, och dokument varnar för brott av sexuell karaktär, skall man tolka det som att man befinner sig på en farlig plats, där män inte kan hejda sig från att begå övergrepp? Närvaron av en *kooban* kan tolka på två sätt. Det kan ses som en extra säkerhet att en polisiär närvaro finns precis vid studentboendet. Men det kan också ses som att det är resultatet av att det har skett brottslighet och därför är polisnärvaro något nödvändigt.

Vidare skriver Chapell att institutionella normer avgör vad som ses som acceptabelt maskulint och feminint beteende inom institutioner. Eftersom besök i det andra könets studenthem är otillåtet tycks (heterosexuellt) könsumgänge falla inom ramen för oacceptabelt beteende. Men den fysiska barriären existerar kring kvinnornas studentboende, och universitetets instruktioner utpekar kvinnliga studenter som extra sårbara och som en grupp som måste vara extra försiktiga. De åtgärder som tas för att motverka oacceptabelt maskulint beteende (exempelvis sexuellt ofredande), verkar främst påverka de kvinnliga studenterna, och begränsa deras livsstil, snarare än att utsätta män för hårdare regler eller instruktioner. I stället för att måla upp sexuellt ofredande som oacceptabelt beteende, ges intrycket att det är japanska kvinnors dygd och oskuld som måste beskyddas. Restriktioner av denna typ gäller nämligen inte på det boende där enbart utbytesstudenter och gästforskare bor.

Som svensk student är det svårt att inte bli förvånad när man ställs inför denna typ av regler. Det rör sig om en aspekt av livet där det är mycket svårt att föreställa sig att ett svenskt universitet skulle kunna tänka sig att lägga sig i. Arbetet med jämställdhet ser annorlunda ut i Sverige än i Japan, men normer om vad som är acceptabelt maskulint och feminint beteende finns även här. Däremot är det mycket svårt att tänka sig att en kvinnas (eller mans) dygd och oskuld skulle komma att räknas in, särskilt i ett sammanhang som ett universitetsstyrt studenthem. Rimligtvis skulle också en svensk student förvänta sig, eller möjligtvis ställa krav på, att begränsande åtgärder av detta slag inte till överväldigande del enbart påverkar de kvinnliga studenterna, eller i alla fall inte utgår från devisen att män tycks vara ”obotliga”. Att upprätta staket mellan männens och kvinnornas studenthem skapar just denna typ av bild,

nämligen att det är acceptabelt manligt beteende att ”inte kunna låta bli” att sukta efter, och i värsta fall, ofreda kvinnor. I en av Japans främsta litterära klassiker, hovdamen och poeten Sei Shōnagons *Kuddboken*, som läses i japanska skolor,⁹⁶ står det i en passage: ”*Som ung måste han väl också vara nyfiken på saker och ting, och hur skulle han väl kunna låta bli att kika in i rum där det finns kvinnor och uppträda som om det vore något att sky?*”⁹⁷ Det tycks vara ett tankesätt av samma typ som genomsyrar normerna och reglerna inom förvaltningen, och som lever kvar än i dag. Det grundar sig i en idé av maskulinitet där det är naturligt för män att vara ”nyfikna” och därför måste hinder sättas upp för att stoppa denna nyfikenhet, i stället för att se själva nyfikenheten som något problematiskt. Denna idé om maskulinitet utelämnar även homosexuella män (och kvinnor), vilket Chapell också tar upp, och därför saknas det regler som skulle förhindra homosexuellt könsumgänge mellan de som bor på studentboendet. Det passar inte in i den kulturella bilden av maskulinitet eller femininitet och därför ser det ut som att den inte existerar, både när man tittar på de formella regler som finns nedskrivna och de informella regler som syns implicit.

Som Friedland och Alford tar upp vilar institutionella logiker på en samhällelig, historisk och kulturell kontext. Denna bild av könsroller och vad som är acceptabelt beteende för män och kvinnor är alltså kopplat till den japanska kulturen och samhället (vilket vi kan se även i Sei Shōnagons klassiker) och detta i sin tur reproduceras inom offentlig förvaltning, i det här fallet ett universitet. Denna kulturella bild formar troligtvis de värderingar och underliggande antaganden som ligger bakom denna organisationskulturella aspekt, och eftersom det är en ingrodd del i både den nationella och organisationens kultur så uppfattas det troligtvis som något helt naturligt. Underliggande antaganden i en organisation formas när man en gång i tiden löser problem och upptäcker att en lösning fungerar, och det säger sig självt att denna vana att könssegregera studenter och att varna kvinnliga studenter, var något som implementerades förr i tiden, och som har inrotats i organisationskulturen och kommit att ses som något naturligt. Detta underliggande antagande grundar sig alltså troligen på en historisk kontext där sexuellt våld mot kvinnor betraktades med ett annat synsätt än det gör idag. Hur som helst speglas dessa underliggande antaganden och organisationens värderingar rent fysiskt av stängslet, skyltarna samt vad som står skrivet i regelverket. Dessa fysiska manifestationer av organisationskulturen är exempel på artefakter från Scheins teori om organisationskultur. Fotografier på skyltarna och stängslet finns att se i slutet av detta

⁹⁶ Emond, 2012, s. 5

⁹⁷ Sei, 2012, s. 17

delkapitel, eftersom det utgör en aspekt som är så påtaglig att en utomstående direkt kan se det med sina egna ögon. Läraren Kobayashi kom med en förklaring till den historiska kontext som dessa antaganden tycks vila på:

[I Japan] finns det skolor och gymnasier för bara pojkar och för bara flickor. Universitet för bara kvinnor finns. Universitet för bara män finns inte. Detta beror på gammal historia, 100, 150 år sedan, när Japans moderna skolsystem skapades. På den tiden brukade inte kvinnor gå i skolan. [...] Därför skapades skolor, gymnasier och universitet särskilt för kvinnor. [...] Förr i tiden var kvinnliga universitetsstudenter få till antalet, det var mest män och därför kunde det vara svårt att studera eller obehagligt för kvinnor. Dessutom var säkerhetsnivån låg, och därför ville kvinnor hellre gå till kvinnouniversitet. Och kanske ville de studera med mer koncentration och under säkrare förhållanden. Nu har mycket ändrats, det är säkrare och mäns tankesätt har förändrats. Därför finns det fortfarande kvinnouniversitet men jag tror att de blir färre och färre till antalet. (Kobayashi)

Citatet pekar ut den historiska och den samhällseliga kontext som ligger bakom genuslogiken. Könsuppdelade lärosäten är ett fenomen som existerar i Japan, även om det på universitetsnivå finns kvinnouniversitet men inte mansuniversitet. Det är alltså *i sig* inte en okänd företeelse att dela upp män och kvinnor i utbildningssammanhang. Men det framgår klart att det grundar sig i stereotyper om manligt och kvinnligt. Dominans av manligt genus har skapat en kontext där universitet en gång i tiden var en plats som ej ansågs lämpad för kvinnor, bland annat från en säkerhetssynpunkt. Säkerheten var bristfällig och därför var det ej lämpligt för kvinnor att studera där, och kanske snarare i deras intresse att inte befinna sig där. Men man kan också resonera kring att det grundar sig i en stereotyp om att kvinnor inte borde utbilda sig över huvud taget. Några av de japanska utbytesstudenter jag talat med stärker denna bild med dessa utsagor:

Jag känner att det japanska samhället fortfarande har många traditionella värderingar kring könsroller och genus. I Sverige såg jag många kvinnliga busschaufförer och hantverkare, vilket är ovanligt i Japan. Jag känner att det är så därför att i Sverige brukar utbildningar inte bedöma folk baserat på deras kön. Jag tror att kvinnornas roll håller på att förändras i det moderna japanska samhället också, särskilt bland yngre, men jag tror att många fortfarande tycker att det lyckligaste för en kvinna är att gifta sig och ha barn. (Honoka)

Det var mer kvinnliga lärare och professorer [i Sverige] än i Japan. [...] Jag tror att kvinnans roll i det japanska samhället fortfarande handlar om att skydda sin familj. Det är en situation där kvinnor måste lämna arbetslivet när de blir gravida och får barn, och det är svårt att bli anställd om man har

barn, detta har jag själv upplevt. Därför arbetar många kvinnor i icke-reguljära former. Män har också mycket större fördel när det gäller att befordras, och det finns få kvinnliga chefer. Med det sagt, det tycks finnas många kvinnor som är singlar som spenderar mycket tid på sitt arbete, men blir pressade av omgivningen att gifta sig. (Rina)

I Japan finns det vissa människor som har en traditionell syn på hur kvinnor ska behandlas, till exempel att kvinnor inte behöver studera särskilt mycket men att de måste lära sig laga mat och skriva kalligrafi. Men idéerna har ändrats nu, särskilt bland yngre. Men jag tror personligen att kvinnor har mindre chans att bli framgångsrika i affärer eller i politik jämfört med män. (Masahiro)

Enligt de japanska utbytesstudenterna tycks det alltså finnas en stark kulturellt förankrad idé om att kvinnor inte borde studera på högre nivå över huvud taget, utan i stället fokusera på familjen eller ägna sig åt annat beteende som anses vara lämpligt för kvinnor. Om det fortfarande finns fäste för en gammal logik av denna typ, så talar det ännu mer för att det finns en stereotyp om att kvinnan har en svagare roll och måste skyddas från män, snarare än att män skulle behöva anpassa sig för att göra det lättare för kvinnorna. Angående den kulturella bakgrunden så gick Kobayashi in än djupare i detalj kring idéerna bakom könsuppdelningen:

Det finns ett ordspråk som visar ursprunget för detta tankesätt. *"Efter att pojkar och flickor blir 7 år gamla bör de hållas isär."* [...] Det kommer från riternas bok, en 2000 år gammalt kinesisk skrift. Den är 2000 år gammal så det är ett väldigt gammalt ordspråk, en lära. Och i Japan fanns det folk som tänkte likadant under Edoperioden och Meijiperioden för 100 år sedan. [...] Det är ett exempel på konfucianism och dess tankesätt. [...] Tankesättet på Okinawa är som det gamla tankesättet i Kina och Japan. Okinawa är den sydligaste prefekturen i Japan och därför är tankesättet lite gammaldags. (Kobayashi)

Ordspråket som tas upp är väldigt målande. Dess innebörd är att män och kvinnor är olika, och deras skillnader och roller i samhället bör erkännas redan när de är små barn, och därför bör de separeras och uppfostras på olika sätt. Det är särskilt passande i denna kontext där studentboendet bokstavligt talat är uppdelat. Vidare grundar det sig i konfucianismen och dess tankesätt som har haft stor påverkan på idéutvecklingen, och Kobayashi antyder även att denna idétradition kan ha ett ännu större förklaringskraft på Okinawa än resten av Japan, alltså en regionskulturell aspekt.

Hur reagerade då de japanska utbytesstudenterna på sina studentboenden, när de kom till Göteborg? Det var positiva kommentarer.

Det skedde ombyggnationer när jag flyttade in, men jag var helt nöjd. Mitt rum var rent och städat. Köket hölls rent och alla följde regler om sophantering. Jag kunde inte använda vissa av boendets faciliteter såsom gym eller sauna för jag förstod dem inte riktigt. Läget var bra. (Rina)

Jag har aldrig bott på studentboende i Japan, men jag var väldigt nöjd med mitt studentboende i Sverige. Det är god privacy och liknande, det var stort och jag har många goda minnen. (Honoka)

Överlag var min upplevelse på ett svenskt studentboende toppen. [...] En bonus var att jag fick ett badkar, vilket är viktigt eftersom jag är japan och ibland måste ta ett bad och meditera. [...] Jag har bott i studentlägenhet i Japan men inte i ett studentboende, men jag har vänner som har gjort det. Jag gick på University of the Ryukyus och deras studentboende är väldigt gammalt, det måste vara byggt på 60- eller 70-talet. Studentboendena för män och kvinnor är helt separerade, om vakterna får reda på att du smugit in i det motsatta könets boende blir du varnad och om det händer igen blir du utkastad. (Masahiro)

Studenterna uttryckte att de var nöjda med sina boenden i Göteborg, och noterade ingen stor kulturell skillnad, uppdelning eller liknande. Tvärtom kände Masahiro att badkaret gjorde honom särskilt hemmastadd på grund av hans kulturella identitet. Masahiro som också studerat på University of the Ryukyus tog även upp samma aspekt som har genomsyrat min autoetnografiska skildring, den stränga könsuppdelningen, och tar upp det som en kontrasterande punkt från hans upplevelse i Göteborg. Masahiros kommentar ger också styrka till det Kobayashi sade om att Okinawa kanske är särskilt präglad av denna syn, denna logik som menar att könsuppdelning är det normala.

Personer som agerat inom denna institution i olika roller (Kobayashi som lärare och Masahiro som student) uttrycker värderingar som antyder att denna könsuppdelning inte är något positivt. Det tycks rationaliseras på olika sätt, Masahiro pekar ut själva studentboendet som väldigt gammalt och Kobayashi hänvisar till historiska och kulturella orsaker. Det pekar på att det organisationskulturellt finns en diskrepans mellan värderingarna i gruppen, det vill säga deras *espoused beliefs and values*, och vad som faktiskt sker i organisationen. Synsättet att ”det alltid har varit så” eller att det nuvarande systemet fungerar, tycks ha överhanden i denna situation. Det verkar alltså röra sig om djupt inrotade underliggande antaganden som håller denna tradition vid liv, även om värderingarna hos de inblandade människorna har kraftigt förändrats under årens lopp.

När det kommer till uppmärksamhetsbegränsning verkar det som att lärare mycket väl kan se vad det är för problem. Det blir särskilt påfallande om en student, som Masahiro, har besökt

ett studentboende där denna typ av åtskillnad inte finns. Men är det möjligt för en person som finns inom organisationen, oavsett om det är en lärare eller elev, att ägna uppmärksamhet åt denna typ av aspekt? Det är en aspekt som är djupt kulturellt inbäddad i ett lands långa historia och idévärld, och därför är det inte något som en eller några få individer kan förändra själva, och därmed är det inte något man kanske vill ägna sin uppmärksamhet åt. Det kan därmed också vara svårt att se lösningar. Lösningar baserar sig på de institutionella logikerna som finns på plats, därför att de formar organisationsmedlemmarna kognitivt. På så vis verkar det alltså som att medlemmar i organisationen utsätts för begränsning, de blir *constrained* och följer den logiken som finns om könsroller, även om den inte matchar deras personliga värderingar för hur män och kvinnors roller bör se ut idag. Som bekant kan logikerna och personliga värderingar vara motsägelsefulla. Vikten av jämställdhet verkar erkännas av yngre generationer, men det är inte lika lätt att uppfylla i praktiken. Det är helt enkelt bekvämare att följa den logik som redan finns på plats.



Skylten utanför männens studenthem. (Foto: Warigoda, 2021)



Skylten och grinden utanför kvinnornas studenthem. (Foto: Warigoda, 2021)



En del av staketet som omger kvinnornas studenthem. (Foto: Warigoda, 2021)

5.2 Lärares inställning mot ledningen

Följande autoetnografiska *vignette* handlar om lärarens roll gentemot ledningen, och huruvida hen kan anses vara *constrained* (begränsad) i utövandet av sin yrkesroll. Det är normalt att en tjänsteman inom en organisation förväntas vara foglig och tillmötesgående när hen beordras att göra saker av sin ledning. Vissa mandat från ovan kan vara olustiga, men så länge de är rimliga är det förväntat att de ska åtföljas. Man kan vädra sitt missnöje, men till vilken grad man kan motsätta sig beror på den kontext man befinner sig i. Vad för sorts relation till lydnad förväntas av lärarna? Här vill jag också understryka, att precis som jag tidigare har påpekat, är ändamålet inte att visa hur detta japanska universitet är annorlunda från ett svenskt universitet. Det är inte heller meningen att göra en formell jämförelse mellan två universitet. Göteborgs universitet omnämns flera gånger bland annat i detta delkapitel, men det är för att bidra med en kontext till diskussionen. Målet är att visa vilka institutionella logiker som finns på ett japanskt universitet.

Under min andra termin på University of the Ryukyus spred sig coronaviruset till Okinawa, som hade varit relativt förskonat under pandemins första stadium. Det var till en början tänkt att undervisningen skulle fortgå som vanligt, men när antalet smittade på Okinawa började stiga bestämde sig universitet för att ta en mer försiktig approach; till en början skulle all undervisning ske online, och sedan kunde lärare för olika kurser individuellt ansöka till ledningen om att få ha klassrumsundervisning. Terminsstart blev uppskjuten nästan en hel månad för att universitetet skulle kunna förbereda sig för att bedriva undervisning online. Hur lektionerna sedan såg ut var helt upp till lärarna själva; vissa hade zoom-föreläsningar av klassiskt snitt som vi nu alla har vant oss vid, medan andra valde att distribuera arbetsuppgifter online och inte ha några lektioner eller föreläsningar alls. Som utbytesstudent var det väldigt frustrerande att gå miste om klassrumsundervisningen – och både jag och andra studenter frågade ofta våra lärare om vi kunde återvända till klassrummen. Mina lärare i praktisk språkfärdighet och hörförståelse var mycket måna om att återvända och gjorde tidigt en ansökan, och bäge var mycket hoppfulla om möjligheten att kunna återvända. En annan lärare hade helt resignerat och på förhand bestämt att oavsett utvecklingen skulle hela hans kurs fortsätta online.

Under våren gick utvecklingen i Okinawa i mycket positivt När en hel månad hade passerat utan en enda ny smittad i prefekturen, började många därför hoppas på att studentlivet skulle återgå till det normala. Vissa kurser, bland annat flera på nivå C2, fick tillstånd att återgå till klassrumsundervisning. Och vissa kurser fick tillstånd att ha fysiska tentamina i stället för digitala. Alla mina lärare som hade ansökt om klassrumsundervisning fick dock sin ansökningar avslagna. Jag minns att i synnerhet så var min lärare i praktisk språkfärdighet upprörd. Eftersom vi övade konversationer så ansåg hon att det var extra viktigt att vi skulle ses i klassrum och inte över

videosamtal. Hon sade att hon skulle klaga hos sina chefer och fortsätta ansöka om rätten att återgå till klassrummen. Sedan bröt det dock ut ett kluster av infekterade på en av de amerikanska militärbaserna på ön, och läget försämrades till den grad att det blev tydligt att möjligheterna att få dispens blev astronomiskt låga.

I detta exempel ser vi hur universitet tvingas bemöta en krissituation som är utanför dess kontroll. Även om universitetet inte kan stoppa pandemisituationen så är det något som den måste förhålla sig till och fatta beslut som i sin tur påverkar de anställda. Universitetet valde att förflytta all undervisning till att ske online, vilket stred emot vissa lärares personliga intressen. Det uppstår därmed en konflikt där lärarens beteende blir begränsat (*constrained*) av den egna organisationen. Institutionen agerar utefter en logik där krishanteringen och säkerhetsåtgärder tar högsta prioritet, medan lärarna som aktörer tar ställning utifrån sina egna identiteter och sin personlighet. Läraren som resignerade och bestämde sig för att fortsätta all sin undervisning online (oavsett framtida utveckling) placerade sig helt i linje med universitetets order.

På Göteborgs universitet skedde omställningen till online-undervisning mycket snabbt när beslutet kom att det skulle bli så, utan att man behövde fördröja terminsstart. Den digitala infrastrukturen fanns redan på plats vilket underlättade processen. Säkerligen har även Göteborgs universitet sin andel lärare som känt och känner frustration över den form som undervisningen har kommit att anta.

Hur kan man se på lärarnas beteende utifrån nyckelaspekterna om individuellt beteende? Den sociala identiteten som står i centrum är den som lärare, en form av tjänstemän inom en offentlig förvaltning. Samtidigt är de pedagoger. De har ett särskilt ansvar för studenternas lärande, och eftersom det rör sig om utbytesstudenter är det även viktigt att se till att de mår bra då de befinner sig särskilt långt hemifrån i en främmande miljö. När det gäller denna känsliga fråga står dessa identiteter i direkt motsatsförhållande till varandra. Som tjänstemän är det viktigt att respektera och följa universitetets linje. Japans regering på nationell nivå, och Okinawas prefektur på lokal nivå, och University of the Ryukyus som lokal myndighet har en strategi för att skydda sina invånare, och som tjänstemän måste detta respekteras. Samtidigt är det ur pedagogisk synpunkt ett nederlag att behöva förpassa undervisningen till ett format som fungerar sämre (särskilt när det gäller språkundervisning) och som känns särskilt beklagligt för de utbytesstudenter som gjort den långa resan dit.

Deras identiteter är alltså starkt kopplade till den andra nyckelaspekten – mål.

Organisationens mål handlar om att hantera krissituationen, medan individen dels delar detta mål, samtidigt som hen har sitt pedagogiska uppdrag i åtanke. Vidare är det alltid i den anställdes intresse att vara konform och ha ett harmoniskt och positivt förhållande till sin arbetsgivare och sina medarbetare.

Att lärare ser det som ett problem att förflytta undervisningen bort från klassrummen är kopplat till den tredje aspekten, uppmärksamhetsbegränsning, *focus of attention*. Lärarnas huvudsakliga verksamhetsområde är undervisning och de spenderar därför en stor del av sin tankekraft på detta. Därför kan de anse sig ha en bättre insikt i denna problematik än vad organisationsledningen har. Universitetsledningen i sin tur är mer benägna att bemöta problemen ur ett makroperspektiv. De blir därför i sin tur också *constrained* i sitt tankesätt och antar en annan uppfattning om hur viktig klassrumsundervisningen är för respektive kurs.

En aspekt sticker ut som särskilt viktig i detta scenario – och det är situationism. Den specifika situation man befinner sig i styr ens beteende, och i detta utdrag handlar det om en krissituation, som påverkar hur alla inblandade aktörer och individer beter sig. Det är också i en kontext där en stor del av de deltagande är utländska studenter som bor i närliggande studentboenden – om någon skulle bli smittad kan det spridas som en löpeld.

Lärarens roll gentemot universitetsledningen tycks vara präglad av en institutionell logik där läraren trots frustration och missnöje väljer att rätta in sig i ledet, acceptera de beslut som fattats på högre ort och sedan göra det bästa av situationen. Den anställdes eget beteende begränsas av ledningen, och den anställda är beredd att öppna upp sitt missnöje med denna situation. Men hen går inte längre än så. Att det är en krissituation gör läget svårare att motsätta sig, och trots att det står i motstånd till optimal pedagogisk undervisning är det inte möjligt att göra annat än att acceptera beslutet.

När det gäller lärarens roll gentemot ledningen är lärarens syn särskilt viktig, och därför frågade jag Kobayashi om hans syn på saken:

Min chef är trevlig, så jag blir inte särskilt stressad. [...] När jag pratar med en kollega som är äldre än mig använder jag självklart artighetsspråk. Ibland har vi diskussioner där vi inte håller med varandra men jag tror det är sällan. En annan kollega är yngre än mig men har arbetat längre än mig på Ryukyus universitet, så jag tilltalar henne alltid med artighetsspråk. Jag jobbar mer med mina kollegor än min chef, jag träffar mest chefen när det är möte. Om jag har en åsikt som skiljer sig från chefens så kan jag säga det utan svårighet. Det är kanske så därför att jag är lärare i fakulteten.

För en företagsanställd är det kanske svårare. Jag tycker att ett företag som låter sina anställda säga ifrån är ett bra företag. Vi bestämmer viktiga saker på våra möten, om utbytesstudenter. [...] Vi ger vår åsikt när Ryukyus universitet tillåter eller inte tillåter något. Det är viktigt. (Kobayashi)

Enligt Kobayashis egen utsago kan han fritt vädra missnöje mot ledningen, men han ser det som något nära bundet till hans yrkeskontext som universitetslärare, och han menar att samma sak troligtvis inte stämmer överens för någon som jobbar i ett privat japanskt företag. Även om han kan dela med sig av sin åsikt mot chefen så är det en instans han sällan interagerar med, utan i stället sker en större del av arbetet med hans kollegor. Bland medarbetarna finns det en hierarki som bland annat har att göra med deras ålder och hur länge de har arbetat på arbetsplatsen, vilket är vanligt inom det japanska arbetslivet. Men även om han kan säga emot sin chef är det en annan fråga om huruvida chefen tar detta i åtanke.

[Angående beslutet att förflytta all undervisning online] Det var huvudkontoret som fattade det beslutet. Vi kan inte göra någonting när huvudkontoret fattar ett beslut. Det är sant. Det gäller universitet över hela landet så jag kan inte sätta mig emot det. Naturligtvis fanns det lärare som motsatte sig beslutet. Men de misslyckades. Därför att studenterna kom inte till universitetet. Särskilt förra året var det panik. Så det fanns ingen mening med att motsätta sig beslutet. Som jag sa innan, det är lätt att motsätta sig chefen när det är ett officiellt möte, men när det gäller småsaker i det egna arbetet [med mina kollegor] blir det mest så att jag säger ”ja, ja, uppfattat”. (Kobayashi)

I det tidigare observerade exemplet med onlineundervisning medger Kobayashi att det stämmer att det inte fanns något att göra mot saken, även om vissa lärare blev särskilt upprörda. Beslutet kom från en så pass hög instans och hade för hög påverkansgrad över hela Japan för att en enskild lärare skulle kunna motsätta sig det. Vidare var det poänglöst att komma med någon motsättning givet situationen med coronaviruset och dess spridning inom Japan. Kobayashi antyder dock att när det gäller hans högre uppsatta kollegor får han ofta finna sig i att bli beordrad hit och dit.

[som svar på frågan om han har upplevt att cheferna har begränsat honom i hans arbete] Mmm, det har hänt. Ibland blir man tillsagd vad man ska göra. ”Gör det här jobbet tack”. ”Åk på affärsresa till Tokyo.” ”Åk på affärsresa till Hawaii”. Får man en sådan order kan man bara säga ”ja, uppfattat”. Det är inget man kan göra något åt, det är ens jobb och man får betalt för det. Men det vi pratade om innan? Att hålla med eller inte hålla med? Då bestämmer jag naturligtvis själv. Mitt jobb är inte så svårt så det är ingen fara. Nu för tiden är man försiktig med ”*power harassment*” på universitet, så jag tror inte att det är ett så stort problem. (Kobayashi)

Detta citat visar återigen att om en lärare som Kobayashi får instruktioner om att göra någonting från ledningen så är det inte mycket man kan göra utöver att följa detta. Även om han kan bestämma sig för att inte hålla med om något och uttrycka sitt missnöje, så säger han själv att när han blir tillsagd om något så gör han det. Men han medger att hans jobb inte medför några särskilda svårigheter, han trivs och därför ser han det inte som ett problem. Han är invand i denna logik, ser det inte som ett problem och ser heller därför inget behov av att söka lösningar. Han påpekar även att eftersom man idag är noga med att undvika ”*power harassment*” och andra sorters trakasserier på arbetsplatser så torde man inte ha något att oroa sig för över att förhållandet mellan anställd-chef och anställd-kollega ser ut på detta vis.

Tillmötesgående och lydnad förväntas i en mycket hög grad som reaktion på ordrar och mandat. Detta gäller för saker och ting som inte ter sig som förvånande, exempelvis anpassningar till online-undervisning som följd av pandemin. Det är något man har behövt anpassa sig till globalt; vi är bekanta med det i Sverige precis som man är bekant med det i Japan. Men i den japanska organisationskontexten gäller det också att mer krävande befallningar, såsom att åka på affärsresor utomlands, också förväntas följas. Det visas av att Kobayashi inte alls motsätter sig denna typ av befallningar, tvärtom, han påpekar själv att han lyder dem blint. Man är inte bara tillmötesgående, man rättar sig i ledet och gör som man blir tillsagd. Detta är mer förvånande och visar att det är en mer fullständig form av lydnad som förväntas. Det är krav som är mer långtgående än vad man väntar sig i en svensk kontext. I den japanska organisationskulturen är en hög grad av foglighet och lydnad nödvändig och förväntad av medlemmarna i organisationen. Naturligtvis förväntas lydnad inom alla organisationer, men denna grad av lydnad sträcker sig bortom detta och är mycket mer extrem än vad man kan förvänta sig.

Sammanfattningsvis kan man konstatera att det finns en institutionell logik om lärarens roll som efterföljs. Läraren agerar inom en hierarkisk kontext där hen dels måste rätta sig efter chefernas beslut, dels utefter kollegorna som befinner sig högre upp i hierarkin på grund av ålder eller tjänsteår vid arbetsplatsen. Logiken tillåter att läraren motsätter sig beslut, men det tycks stanna vid missnöjesyttringar snarare än att faktiskt lyckas ändra på beslut. Det är en institutionell logik som upprätthåller en organisationskultur vari detta ses som det optimala sättet för att hålla verksamheten i gång och bemöta problem.

5.3 Flexibel pedagogik i klassrummet

En viktig sak att tänka på är hur klassrumsupplevelsen organiseras. Som student eller lärare vid ett svenskt universitet är man van vid hårt fastställda kursplaner, ibland med flera år på nacken. Detta är för att ge studenter en fullständig bild av kursens innehåll och se till att allting görs på rätt sätt. Kursplanen kan betraktas som ett dokument som skyddar studenterna och deras rättigheter. Något som jag kom i kontakt med på University of the Ryukyus, och som skildras i följande autoetnografiska *vignette*, var däremot en annan syn på kursplanen som ett mycket mer flexibelt dokument. Ett dokument som kan tänjas på när det behövs, för att skydda studenterna. Ändamålet, studenternas väl, är något som vi är vana vid, men sättet som man når dit står i kontrast till vad en svensk student förväntar sig. Denna flexibilitet i klassrummet, närmare bestämt den flexibla pedagogiken, står i centrum i detta delkapitel.

Som utbytesstudent hade jag två typer av kurser. Kurser för utbytesstudenter, samt kurser som både utbytesstudenter och japanska studenter deltog i. Jag deltog i två kurser där det var både inhemska studenter och utbytesstudenter. Den ena av dessa handlade om FN:s globala mål för hållbar utveckling, och den var helt på engelska. I den andra kursen, som handlade om global utveckling, var undervisningsspråket både japanska och engelska.

Även om kursen i teorin skulle använda både engelska och japanska, var mitt personliga intryck att 90% eller mer av all kommunikation inom kursen skedde på japanska. Kursen hade flera lärare (alla japanska) med varierande kunskapsnivå i engelska. Kursens mål var att hjälpa till att arrangera en global festival som Ryukyus Universitet arrangerar varje termin, och därför delades vi in i grupper som skulle preparera och sköta olika moment av festivalen. Mitt intryck var att studenterna med låg nivå av japanskakunskaper kände att de hade svårt att samarbeta med sina japanska kurskamrater och svårare att bidra än studenter som kunde kommunicera väl på japanska. Detta gällde särskilt de grupper som hade de svåraste uppgifterna (exempelvis grupperna som skulle sköta sökandet efter sponsorer eller gruppen som skötte och distribuerade festivalens budget).

Den här episoden är kopplad till undervisningsmiljön, närmare bestämt en kurs där både inhemska studenter och utbytesstudenter utbildas. Med situationismen i åtanke så är det viktigt att tänka på att det är en miljö där en stor del av studenterna i fråga har japanska som modersmål, medan övriga studenter har en stor mängd olika modersmål. Ett litet antal studenter i gruppen hade engelska som modersmål, vilket innebär att många studenter befinner sig tidigt i läroprocessen såväl när det gäller japanska som engelska. Vissa utbytesstudenter har lite eller ingen erfarenhet av engelskastudier eller saknar intresse i att lära sig engelska. Förutom den grupp utbytesstudenter som kommer från engelskspråkiga länder, så måste alltså övriga utbytesstudenter välja ett av sina sekundära språk att kommunicera med.

En av de främsta fördelarna med att vara utbytesstudent i ett annat land är dessutom möjligheten att fördjupa sig i språket som talas i landet – en kurs av denna typ är alltså ett mycket bra studietillfälle eftersom man får möjlighet att studera tillsammans med och interagera med studenter som har japanska som modersmål. Detta, i kombination med att lärarna själva är mer bekväma med att prata japanska, skapar en klassrumsbild där trots att det skall vara en kurs som är tvåspråkig, så blir den japanska delen oerhört dominant. Det är också i logisk linje med lärarnas intressen – de värnar om studenternas bästa och för att uppnå bästa möjliga kommunikation var det helt enkelt lättast att använda japanska. I övriga kurser jag läste (språkkurser, men också kurser om Okinawas kultur) så var japanska det enda språket som användes, vilket är naturligt när det handlar om språkstudier.

Vid ett tillfälle uppstod det ett missförstånd. Vi hade som uppgift att varje vecka lämna in en statusrapport om hur det gick med projektet, dels för oss individuellt, dels hur vi kände om vår grupp, dels vad våra förväntningar på kursen var. En stor mängd studenter (främst utbytesstudenter) hade inte förstått att detta var obligatoriskt och vägde tungt inom betygsättningen för kursen, och hade därför inte lämnat in någon rapport alls. När lärarlaget blev varse om detta (då hade cirka 2-3 veckor av kursen hunnit gå) diskuterade de saken och beslutade sig för att låta ”fria” alla studenter som inte fyllt i rapporten för de första veckorna, och istället börja räkna in och betygsätta alla rapporter från det ögonblicket.

När kommunikationen lett till ett stort problem (studenter hade missförstått vad som utgjorde ett betygsättande moment), så valde lärarlaget en friande i stället för en fällande attityd. Detta är väl i linje med lärarnas uppgift att värna om och skydda utbytesstudenternas intressen. Det är samtidigt ett pragmatiskt beslut som strider mot kursplanen, där det stipuleras i vilken grad varje moment skall vägas in i kursens slutbetyg. Lärarnas sociala identitet som pedagoger tycks ha överhanden i detta beslut, snarare än deras identitet som uppehållare av organisationens formella regler och strukturer.

I kursen om FN:s globala mål var läraren från USA; det var den enda kursen jag läste som inte hade en japansk lärare. Engelskkunskaperna i gruppen var mycket varierande, såväl bland de inhemska som de internationella studenterna. Ingen deltagare i gruppen hade engelska som modersmål, och vissa hade svårigheter att uttrycka sig på engelska. Vår lärare insisterade dock på att så länge vi var i klassrummet var det engelska som gällde.

Lärarens beteende i denna kurs tyder på att det primära målet inte var smidig kommunikation, som i den tidigare beskrivna kursen, utan målet var att följa kursplanen, där det står angivet att undervisningsspråket är engelska. I kursplanen framgår det dock att inlämningsuppgifter

och muntliga presentationer skall genomföras på engelska, men det framgår inte att all kommunikation på kursen skall göra det. Vidare var det inte en språkkurs vars mål var att lära studenterna bättre engelska. Lärarens val framstår därmed som ett personligt beslut om hur han ville att kursen skulle se ut. Värt att poängtera är att trots att läraren för den senare kursen hade sitt ursprung i USA, är det en person som har jobbat många år vid japanska universitet, och han befinner sig därför i samma organisationskulturella kontext som sina japanska kollegor.

I båda dessa kurser, samt alla övriga kurser jag läste, är det uppenbart att lärarnas främsta mål är att undervisa, fullfölja kursplanen och se till att studenterna tillskansar sig kunskap. Dessa mål är inte alla i naturlig samklang. I fallet med kursen som har engelska som undervisningsspråk så var smidig kommunikation nedprioriterat. Elever med svårigheter för engelska men lättare för japanska (eller rentav med japanska som modersmål) hade säkerligen kunnat formulera sig bättre på japanska och tillskansa sig mer kunskap genom att använda detta språk för att kommunicera under lektionstid, men läraren valde i stället att prioritera kursplanen. Det visar hur aspekten om undervisning inte stod i fullständig harmoni med hur läraren definierade sin egen roll.

En fråga som optimal undervisning kontra kursplan, samt lärarens egen bild av sin roll, faller tillbaka till *focus of attention*. Gruppen av lärare som skötte den globala kursen hade en inställning som gick ut på att underlätta kommunikation, och intog en förlåtande inställning när missförstånd uppstod. Den globala FN-kursens lärare prioriterade inte kommunikation, utan i stället sin egen tolkning av kursplanen och hur den bäst skulle efterföljas. *Focus of attention* avgör vad aktörerna i fråga väljer att se som ett problem eller ej, och eftersom detta formas av de institutionella logiker som finns på plats så ger det oss möjligheten att resonera kring vad för institutionell logik som kan ligga bakom.

Den institutionella logik som styr hur ett internationellt och blandat klassrum fungerar, ligger i lärarens händer. Det är inte en situation med ett självklart svar om vad som är det bästa sättet att gå till väga, och det är därför upp till läraren själv att sätta upp regler för exempelvis språkbruk, och om smidig kommunikation eller kursplanens mål bör prioriteras. I japanska språkkurser triumferar logiken om att enbart japanska bör användas i klassrummet, men det har att göra med språkinläring. I klassrummet där kursen handlar om något annat än språkstudier är gränsen mer flytande, och läraren måste navigera mellan motsägelsefulla logiker för att forma undervisningen på bästa sätt.

Kobayashi formulerar sin roll som lärare på följande vis:

I vår avdelning sker ett utbyte mellan internationella studenter och japanska studenter. Min uppgift är att lära ut japanska till utbytesstudenter och att lära japanska studenter hur man skall lära ut japanska. [...] Mitt arbete är ungefär hälften undervisning, hälften forskning. (Kobayashi)

Hans primära mål som lärare är alltså att undervisa såväl japanska som utländska studenter, forska och främja utbytet mellan dessa två grupper. Det stämmer överens med resonemanget om att lärarens främsta mål är att undervisa och se till att studenterna når upp till kunskapsmålen. I kurser som är blandade med japanska och internationella studenter kan alla dessa mål tillgodoses på en gång – men på vilket sätt spelar kursplanen in? Jag frågade Kobayashi om hur han, som lärare, ser på avvägningen mellan kursplanen och möjligheten att tänja på den med syftet att hjälpa studenter:

Det är viktigt att följa kursplanen. Om man har svårt att bestämma sig om man ska välja en kurs eller inte, måste man kunna utgå från kursplanen. Inom samma kurs kan det finnas studenter vars japanska är på en lägre nivå och vissa som är på en mycket högre nivå, det är väldigt blandat. Därför är det viktigt att gå igenom saker långsamt, och se till att man tar hand om frågor som kommer. Att göra alla nöjda, är att göra alla genomsnittligt nöjda, men jag tror inte alla blir nöjda med genomsnittet som nivå. Problemet är att i en kurs kan det också finnas studenter som är på en lägre japansk nivå, och då kan man tyvärr inte alltid följa kursplanen helt. (Kobayashi)

Han identifierar problemet, att studenterna har olika kunskapsnivå, och att det kan påverka undervisningsnivån. Hans värderingar och organisationens mål är desamma i denna fråga, att lära ut till studenterna på bästa möjliga vis. Lösningen han identifierar är att gå igenom saker i en takt så att alla hänger med, och försöka tillfredsställa ”genomsnittet” även om han själv inser att det naturligtvis inte går att göra alla 100% nöjda. Följande citat visar hans syn på kommunikation:

I kurser med japanska studenter och utbytesstudenter, men kanske också i vanliga japanskalektioner, är kommunikation själva basen. Jag tror inte att många personer vill forska om japanska, men jag tror att många personer vill göra saker med hjälp av japanska, skaffa vänner som pratar japanska, arbeta med projekt tillsammans med japanskatalare och liknande. Om det är målet med en kurs, då är det okej att tänja lite på kursplanen. Kursplanen är väldigt viktig, men om det är nödvändigt tycker jag att man kan ändra på hela kursplanen. Men om man gör det vaknar nog kontoret till och läraren kan hamna i lite problem, haha. (Kobayashi)

Kommunikation är det viktigaste, särskilt inom denna typ av undervisning, vilket är essensen av detta citat. För att främja kommunikationen och främja utbyte mellan inhemska och internationella studenter är det därför nödvändigt att vara kreativ – att tänja på kursplanen om så behövs. Det är det primära målet, och även om kursplanen är viktig så borde den ses som ett verktyg för att uppnå målet snarare än ett mål i sig självt. Men andra lärares personliga värderingar kan skiljas åt på denna punkt. Läraren i den globala FN-kursen hade en egen uppsättning värderingar som vägledde undervisningen. De japanska utbytesstudenter som åkt till Göteborgs universitet hade följande att säga om hur lärarnas förhållande till kursplanen såg ut:

Jag minns inte mycket om kursplanen, men schemat var väldigt välorganiserat och professorn följde det. (Masahiro)

Mitt intryck var att kurser förs i linje med kursplanen i både Sverige och Japan. (Honoka)

Lektionerna följde kursplanen. Jag tror att det är likadant i Japan, men det beror på läraren. (Rina)

Dessa citat från studenterna tyder på att det är en fråga de inte funderar kring vanligtvis, men visar att deras upplevelse vid Göteborgs universitet är att läraren utgår ifrån kursplanen i sin undervisning, och utifrån deras resonemang tycks de inte känna att det är någon större skillnad mellan Sverige och Japan. Det Rina säger är i linje med förklaringen att det är upp till den individuella läraren som värderar vad som väger tyngst, kursplanen eller andra prioriteringar som kommunikation. Kobayashis utgångspunkt om att kursplanen (även om den är viktig) kan tänjas på för att bättre möta studenternas behov stämmer inte överens med studenternas bild av en kursplan som följs strängt, men det är rimligt att anta att en student kanske inte studerar en kursplan i detalj eller försöker försäkra sig om att den har följts till punkt och pricka. När det gäller undervisningsformerna i Sverige resonerade de japanska studenterna så här:

Lektionerna i Sverige var inte föreläsningar och det var många situationer där jag behövde prata med klasskamrater. Det var skrämmande eftersom vi inte brukar ha diskussioner i japanska klassrum. Och det togs ingen närvaro, så många internationella studenter gick inte på lektionerna men klarade kurserna. (Masahiro)

I japanska universitet är fokuset på att lära ut något. Därför har man ett skriftligt prov för att få betyg, centrerat kring lektioner i föreläsningsstil. "Teacher", så att säga. Sverige har lektioner där studenter skall tänka snarare än att bli lärda, och det är många diskussioner och presentationer. Detta är "facilitator". (Rina)

Jämfört med studierna i Japan var alltså undervisningsformen på ett svenskt universitet något annorlunda. Bägge citat visar att det i Japan är en föreläsningsstil som är norm och det som förväntas – och där kommunikation som sker i klassrummet mellan studenter inte är lika omfattande – särskilt eftersom båda studenterna poängterar att det var mycket mer diskussioner i svenska universitetslektioner än de var vana vid. Diskussioner, vikten av kommunikation och att främja utbyte mellan inhemska studenter och utbytesstudenter är en aspekt som särskilt finns i situationen med det internationellt klassrummet, som det jag upplevde på University of the Ryukyus och som Kobayashi undervisar i. I denna typ av klassrum blir det en annan uppsättning prioriteringar som tar vid, och utifrån ovanstående observationer tycks det vara rimligt att dra slutsatsen att läraren i detta sammanhang har första och sista ordet. Det är en institutionell logik där lärarens egna värderingar och bild av optimal undervisning får ett fritt spelrum, och det kan manifesteras i kurser som är strängt organiserade eller i kurser där reglerna får ställa sig åt sidan. En pedagogik som är flexibel.

5.4 Utanför klassrummet: Informella tendenser

Det förra delkapitlet handlade om resonemang om vad som försiggår inuti klassrummet, följande episod handlar i stället om vad som händer utanför klassrummet och vilka implikationer det för med sig. Mina upplevelser visade att det finns en institutionell logik där det är oklart var gränsen går mellan privatliv och arbetsliv, och det är denna logik som står i centrum i detta delkapitel.

Mot slutet av den första terminen anordnade studenterna en *nomikai* (tillställning där man träffas för att äta mat och dricka alkoholhaltiga drycker) på en *izakaya* (en slags japansk krog eller pub), där också en av våra lärare deltog, samt en annan universitetsanställd som var ansvarig för att hjälpa utbytesstudenter.

Nomikai är en vanlig kulturell företeelse i Japan, på arbetsplatsen är det förväntat att man ska delta på *nomikai* med sina kollegor och framför allt sina arbetsgivare.

Jag kände mig förvånad över att studenter, lärare och universitetspersonal kunde träffas utanför skoltid för att dricka alkohol, det är inte ett scenario jag är van vid som student i Sverige. Det är en informell kontakt mellan student och lärare som inte finns inom den svenska organisationskulturen på ett universitet, där det i stället är norm att studenterna själva anordnar sina fester utan universitetspersonal närvarande.

Eftersom en stor del av undervisningen för utbytesstudenter i Japan handlar om att försöka invänja studenterna vid japansk arbetskultur (därför att många studenter har aspirationer på att arbeta i Japan efter sin utbildning), kan det nästan ses som en del av vår undervisning att vi får möjligheten

att gå på *nomikai* med vår lärare, som en förberedelse för när man ska delta på *nomikai* med sina kollegor och arbetsgivare. Med andra ord var det också en lärorik upplevelse, utöver att det var en väldigt trevlig tillställning.

En organisations arbete kan naturligtvis sträcka sig utanför organisationens fysiska lokaler och det är vad som återspeglas i denna episod. I det här fallet sträcker sig även organisationsarbetet in i en sfär som många nog skulle välja att betrakta som den privata sfären. Artefakterna som återses i detta fenomen, nämligen själva aktiviteten att gå till en *izakaya*, är direkt påtagligt som ett organisationskulturellt fenomen som skiljer sig åt från vad en svensk universitetsstudent förväntar sig. Det underliggande antagandet i denna organisation är nämligen att detta är något fullt naturligt som sker på en arbetsplats, och vidare något som det är värdefullt att studenterna får ta del av. Det är djupt inrotat i den kulturella kontexten, och har kommit att samverka med det som betraktas som idealiskt organisationskulturellt beteende.

En annan viktig aktivitet som sker utanför klassrummen men som är kopplad till organisationsarbetet är kontakten mellan de som deltar i organisationen, i detta fall lärarens kontakt med studenter.

LINE, en applikation som redan nämnts i metodkapitlet, användes för att hålla kontakt mellan lärare och studenter. För flera av mina kurser skapade lärarna LINE-grupper där de kommunicerade ut information och skickade meddelanden. Lärare skickade även direkta meddelanden från sina personliga konton, och jag skickade själv flera meddelanden direkt till mina lärares LINE-konton när jag ville fråga något eller få någonting bekräftat. Andra kommunikationsmedel som användes för att förmedla information var e-post, Google Teams, Google Classroom och universitetets egen lärplattform (alltså deras motsvarighet till Canvas, den digitala lärplattform som används på Göteborgs universitet), men dessa användes i mycket mindre omfattning, särskilt universitetets egen lärplattform som egentligen bara utnyttjades ordentligt för en av kurserna jag deltog i. När coronaviruset bröt ut under min andra termin, gick min kurs i praktisk språkfärdighet över till att skötas via LINE, där jag hade videosamtal med min lärare och andra studenter för att öva vår muntliga japanska. Hennes upplägg med LINE-videosamtal med studenterna tog mycket mer tid i anspråk än vanlig lektionstid (som är 90 minuter), men fungerade mycket väl ur en undervisningssynpunkt. Så trots att det tog mycket av hennes fritid i anspråk var denna lärare beredd på att (utan instruktioner från ovan) forma kursen på detta sätt, för att hjälpa

studenterna. Andra lärare svarade också på LINE-meddelanden under tider som definitivt var utanför arbetstid.

Även annan universitetspersonal som var ansvariga för oss utbytesstudenter kommunicerade med oss via en LINE-grupp, men där var det en jämn fördelning där all information skickades ut via såväl LINE som e-post.

I Sverige skulle Facebook kunna ses som motsvarighet till LINE, i egenskap av ett socialt medium med stor spridning, och det är en vanlig företeelse att studenter formar sina egna Facebook-grupper för att kommunicera kring kurserna som läses. Men det skulle ses som ganska underligt om alla studenter lade till sina lärare på Facebook, eller började skicka personliga meddelanden till dessa. Praxis är att sköta all kontakt med lärare och universitetspersonal via universitetets e-post eller Canvas (eller motsvarande lärplattform). Att skicka ett Facebook-meddelande till lärare eller universitetspersonal skulle kunna tolkas som ett intrång på lärarens personliga sfär, och en lärare vid ett svenskt lärosäte skulle troligtvis inte svara på en sådan förfrågan. Någon skulle kanske rent av tolka det som ett försök till trakasserier. LINE-kontakten mellan lärare och studenter på University of the Ryukyus gick dock väldigt smidigt, och det var en trygghet att enkelt kunna komma i kontakt med lärarna.

Sfären mellan det privata och arbetsplatsen framstår som mycket mer suddig inom det japanska universitetets organisationskultur, och i det japanska samhället i stort. Det kan också ses som att det inom denna organisationskultur finns en annan bild av vad som utgör privat eller arbetsrelaterad aktivitet. Lärarrollen inom denna organisation tycks inbegripa att bistå studenter även utanför arbetstid. Att delta i *nomikai* betraktas kanske som en arbetsrelaterad kulturell företeelse, snarare än en privat tillställning. Det är alltså ett underliggande antagande inom denna organisationskultur att det ska gå till på det här sättet; det tas för givet och det anses inte vara något underligt.

När det kommer till nyckelaspekterna, så är det återigen den sociala identiteten som lärare och pedagog som står i centrum hos läraren. Det tycks också finnas en social identitet som påminner hos den om medarbetare, eller kanske snarare en högre uppsatt person inom verksamheten, eftersom det är den roll som spelas när både student och lärare deltar i en *nomikai*.

Det primära mål som läraren har är att hjälpa studenten. Att hjälpa till med och delta i en sed som *nomikai* som är sedvänja på japanska arbetsplatser är en viktig del av studenternas utbildning. Vidare är målet att hjälpa studenterna något som tycks ha en väldigt hög prioritet, så hög att lärare är beredda att ställa upp på sin fritid för att kunna bidra med god undervisning och sköta kontakt med studenter. Det är uppoffringar som påverkar det många skulle betrakta som den privata sfären i livet. Lärarna har en begränsad *focus of attention*, och det tycks värderas högt att spendera en stor del av denna uppmärksamhet på organisationsmålet (det vill säga att utöva rollen som lärare). En aktör ser och åtgärdar problem som styrs av de institutionella logiker som finns på plats – och den övervägande institutionella logiken tycks vara att arbetet har en högre prioritet än privatlivet (eller i alla fall är denna prioritet större än vad man kan vara van vid i andra organisationskulturer). Att studenterna behöver hjälp ses alltså som ett problem, som därmed åtgärdas, medan inskränkningarna på privatlivet kanske inte ens betraktas som ett problem. De *constraints* som finns på plats tycks i detta fall begränsa aktörerna *utanför* organisationen snarare än *innanför* den.

Det är även viktigt att betänka situationismen. Det handlar om en situation där dessa lärare arbetar tillsammans med utbytesstudenter – som kan tänka sig vara i större behov av hjälp än inhemska studenter, då de måste tampas med att befinna sig i utlandet och inte vid sitt eget lärosäte. Vidare är det tänkbart att utländska studenter har större svårigheter att navigera på universitetets lärplattform, än att navigera via ett socialt medium som LINE. I det här fallet är det dessutom en situation där en del av undervisning sker under pandemin, och därför måste ännu mer kontakt än vanligt skötas digitalt. Möjligheten att dela ut information i klassrummet försvåras eller försvinner, och snabba samt smarta lösningar är användbara. I denna kontext ligger det definitivt i lärarnas och studenternas intresse att kommunikationen går så smidigt som möjligt.

Hela denna episod befinner sig i skuggan av den institutionella logiken om vad som utgör organisationsliv och vad som utgör arbetsliv, och hur mycket man kan förvänta sig att en organisationsmedlem skall vara beredd att uppoffra för organisationens skull. Lärarna tycks i detta fall värdera organisationens mål väldigt högt och vara beredda att göra uppoffringar för att tillgodose målen på bästa sätt. Det kan vara så att organisationsmedlemmarna är så vana vid organisationskulturen och den institutionella logiken att de betraktar det som något fullt normalt att prioritera sin professionella roll som pedagoger och mentorer högre än sin egen fritid, och att de betraktar det som oproblemiskt att använda sig av kommunikationskanaler

som skulle kunna ses som privata. En generös serviceinställning gentemot studenterna, smidig kommunikation och villighet att delta i arbetskulturella aktiviteter vittnar om en starkt kulturell inrotad institutionell logik.

Eftersom *nomikai* är något som kan ske mellan en chef och underordnade, frågade jag Kobayashi om han ansåg att läraren och studenternas relation påminner om denna. Han svar löd:

Chef och underordnad... Enligt mitt tankesätt är det inte så. Anledningen till detta är för att det är ett universitet. På universitetet är jag en lärare, men också en forskare. På universitetet finns det en implicit roll att fostra andra forskare. Unga universitetsstudenter är också forskare. Jag är senior, medan de är unga som vill bli forskare. Jag ser det som att vi bedriver forskning tillsammans. Naturligtvis undervisar jag också i japanska, men vi kan också forska om japanska tillsammans. Det är som relationen mellan en senior och junior medarbetare, inte som chef och underordnad. [...] När en student betalar för att gå till universitetet för att lära sig så måste vi erbjuda god service. Men när vi forskar tillsammans påminner det med om medarbetare. (Kobayashi)

Snarare än roll som över-, och underordnad, är det alltså snarare än relation som medarbetare. Värt att tänka på är dock att det finns en hierarki även mellan medarbetare, som Kobayashi själv påpekar i kapitel 5.2. Citatet indikerar också att situationen och kontexten är viktig; relationen mellan student och lärare på ett universitet är en mångfacetterad relation. Vidare lyfte han tidigare arbetserfarenhet kring *nomikai* och betonade att det ofta sker mellan företagsanställda och klienter:

Jag arbetade på ett företag innan och då behövde vi delta i *nomikai* med våra klienter. Det var jobbigt och inte roligt. [...] Det handlar nog om att bli vänner. Det är symboliskt att dricka alkohol tillsammans. (Kobayashi)

Som företagsanställd och klient är det alltså en annan atmosfär på *nomikai* som känns tvingande och inte nödvändigtvis gemytlig. Det är en kulturell företeelse och en del av affärsvärlden. För att återgå till kopplingen om *nomikai* på universitet så frågade jag Kobayashi om det är normalt med lärare och studenter som deltar i *nomikai* tillsammans, och vad han tycker om fenomenet.

Jag tror att det är normalt. Men på senaste tiden har det blivit mindre. Orsaken till detta är att det skedde en incident nyligen. Det var en lärare som ville gå på *nomikai* med sina studenter, men några visade sig vara 18-19 år gamla och fick därför inte dricka. Läraren visste inte om detta, och sedan hamnade det i tidningen och nyheterna. Nej, jag tror att det är okej med doktorander men inte

med universitetsstudenter. [...] Det är trevligt att gå på *nomikai* med studenter, men det är viktigt att vara försiktig så att det inte blir trubbel. (Kobayashi)

Det är alltså enligt Kobayashi en normal företeelse, som kan ses som något roligt till skillnad från *nomikai* med en affärsklient, men samtidigt något riskfyllt och som medför vissa säkerhetsrisker. Citatet pekar på en tvetydlig inställning där det finns en informell positivt laddad aspekt med lärar-student *nomikai* men där det samtidigt kan få officiella repressalier om någonting går snett (som när exempelvis läraren inte kontrollerar studenternas ålder). För att få in åsikterna från studenthåll frågade jag de japanska studenterna om hur de ser på fenomenet att delta i *nomikai* med lärare.

Att dricka med professorn är okej, men om professorn tvingar studenter att dricka tillsammans, då skulle det vara ett problem. (Masahiro)

När du deltar i *nomikai* med din lärare kan du höra berättelser du annars inte skulle höra, och genom att dricka alkohol kan man prata ärligt med varandra. Men jag gillar inte att tvingas delta. De som vill delta borde delta. (Honoka)

Om du inte ogillar läraren tycker jag inte att det är problematiskt. Jag jobbar på ett gymnasium nu, men eftersom jag uppfostrar barn har jag väldigt lite tid för *nomikai*. Det är svårt att bestämma regler med *nomikai*. (Rina)

För de japanska studenterna är detta alltså inte ett ovanligt fenomen, men alla medger att det kan finnas en problematisk aspekt i det hela. Samtliga tycker att så länge det är frivilligt så kan det vara en positivt laddad upplevelse, med andra ord stämmer deras bild överens med Kobayashis och det är rimligt att anta att detta är för att det är en invand del av den japanska kulturen, och befinner man sig i den här kontexten ses det alltså som en naturlig företeelse, även om man kan se att det finns vissa problem med den. Det finns klara idéer om hur problemen bör undvikas, men de handlar främst om att de som inte vill delta inte bör delta, snarare än att exempelvis föreslå att *nomikai* inte borde förekomma mellan lärare och studenter över huvud taget. Detta tyder på att det är något som anses viktigt och uppskattas. Vidare stärker detta bilden som Kobayashi målat upp där läraren och studenten i flera sammanhang ser varandra som medarbetare.

När det kommer till kommunikationen mellan lärare och student via sociala medier, formulerade sig Kobayashi så här:

Att lärare och studenter använder sociala medier för att kontakta eller prata med varandra ser jag inte som ett problem. [...] Inte om det är på universitetsnivå. Om det är på skola eller gymnasienivå bör det undvikas, det har skett fall med trakasserier eller sexuella trakasserier. De eleverna är trots allt minderåriga och inte vuxna. När det kommer till att kontakta elever... Varför använder jag och andra lärare LINE, [Facebook] Messenger i stället för mejl? Därför att det är bekvämt. Bara därför. (Kobayashi)

Bekvämlighet är alltså den främsta orsaken. Problem kan uppstå på lägre nivåer än universitetsnivå, men annars menar Kobayashi att det helt enkelt är mest effektivt. Att det skulle vara en eventuell inskränkning av den privata sfären att använda sina personliga sociala medie-konton för att kontakta studenter tycks inte betraktas som ett problem alls. De japanska studenterna delar samma bild:

Att kommunicera med lärare via sociala medier är bra och jag skulle säga att det är väldigt bekvämt. Personligen tror jag att japanska universitetsstudenter inte ens kollar sina mejladresser. Programvaran för mejl är inte särskilt bekväm i alla fall. Vissa professorer använder g-mail i stället för universitetsmejlen. (Masahiro)

Jag tycker att det är effektivt att använda LINE för att kontakta lärare därför att det tillåter smidig kommunikation. (Honoka)

De japanska studenternas åsikt speglar Kobayashis, men väckte frågan hos mig om hur de skötte sina kontakter med lärarna när de studerade i Sverige, och där uppstod en klar motsatsbild, där studenterna inte kände sig särskilt integrerade. Alla tre av studenterna sade att de inte hade någon interaktion med lärarna över huvud taget utanför klassrummet.

Kommunikationen utanför klassrummet i Sverige var alltså mer eller mindre icke-existerande. När kommunikationen med lärare och student är mycket låg, är det också logiskt att det inte finns något behov av särskilt snabba och smidiga kommunikationsmedel. Men när i stället kontakten mellan lärare och student utanför klassrummet är omfattande, blir sociala medier extra användbart och smidigheten kommer till användning. Det är en rimlig orsak till varför det är ett vanligare kommunikationsmedel på japanska universitet. Det grundar sig också i de positiva informella band som jag upplevde att det fanns mellan lärare och elev, där lärarna gick att kontakta i princip dygnet runt och att de var villiga att hjälpa oss studenter på flera sätt. Jag frågade Kobayashi om hur han ser på att hjälpa studenter utanför reguljär arbetstid.

Ibland sker det olyckor, till exempel bilolyckor eller sjukdom. Till exempel, för två år sedan var det en utbytesstudent som blev sjuk, så jag fick köra henne till sjukhuset. Det är bekvämast för alla.

Det kan vara synd om det är på en lördag, men i slutändan om någon är sjuk så måste alla hjälpas åt.
(Kobayashi)

Återigen dyker konceptet om att det är enkelt och bekvämt upp. Eftersom utbytesstudenter inte har samma kontaktnät när de är på annan ort, blir det en logisk påföljd att lärarna fyller denna viktiga roll när exempelvis ett problem uppstår. Vidare påpekar Kobayashi att han ser det som en av sina arbetsuppgifter att hjälpa utbytesstudenter:

[Att hjälpa utbytesstudenter] är en av mina arbetsuppgifter, tycker jag. De som arbetar på kontoret för utbytesstudier ser inte e-post på lördagar och söndagar, tror jag. Förmodligen kan de inte se [officiell] sociala medier heller. Det har att göra med de regler de behöver följa som offentliga ämbetsmän, regler om att hon får betalt när hon arbetar. [...] Vi lärare är mer fria och det påverkar inte vår lön. Det har att göra med skillnaden mellan lärare och andra ämbetsmän, det är en fråga om universitetet. (Kobayashi)

Eftersom lärare är relativt fria jämfört med andra professioner, och befinner sig i universitetskontexten, är de mindre bundna av regler än exempelvis universitetets kontorspersonal, och kan hjälpa studenterna på sin fritid om de så önskar. Då utbytesstudenter verkar åtnjuta särskilt god kontakt med sina lärare, frågade jag de japanska utbytesstudenterna om hur mycket hjälp de ansåg att de fick av sina lärare när de studerade i Göteborg.

Personligen tycker jag inte att lärarna i Sverige hjälpte mig lika mycket som lärarna i Japan hade gjort. (Masahiro)

Jag kände sällan att lärarna hjälpte mig när jag studerade utomlands. (Honoka)

Lärarna i Sverige behandlade mig helt opartiskt. (Rina)

De japanska studenterna, vilket redan nämnts, ansåg sig ha väldigt lite kontakt med lärarna utanför klassrummet i Sverige, och upplevde inte heller att de fick särskilt mycket hjälp. Medan Honoka och Rinas svar är mer neutrala påpekar Masahiro att han tror att en japansk lärare hade erbjudit honom mer hjälp. Det citatet indikerar alltså att lärare på japanska universitet är beredda att lägga mer tid, även utanför klassrummet, på att hjälpa studenterna på olika vis. Men på vilken bekostnad sker detta? Kobayashis tidigare svar ”Det kan vara synd om det är på en lördag” tyder på att lärare kan vara beredda på att rycka in när som helst. Det kan betraktas som en inskränkning på lärarnas privata tid. Jag frågade därför Kobayashi om inte detta rentav kan ses som en form av övertidsarbete, varvid han resonerade på följande sätt:

Att hjälpa studenter på fritiden påminner inte om övertidsarbete, för övertidsarbete är något man får betalt för och det görs ofta i grupp [...] När det gäller att hjälpa studenter på fritiden är det viktigt att man själv väljer att göra det, för att det känns bra och för att motverka problem. (Kobayashi)

Han betonar alltså att det ingalunda är övertidsarbete eftersom det inte är betalt, och det är något som lärarna gör av fri vilja, för att det känns bra. Detta trots att han tidigare sagt att han ser det som en arbetsuppgift att hjälpa studenterna. Det är alltså kopplat till hans värderingar om vad som utgör lärarens uppgift, och faktumet att det känns som något bra och dessutom förebygger problem stärker detta. Jag frågade honom om hur han ser på skillnaden mellan privat och arbetsliv.

Jag känner inget särskilt när det är lördag eller söndag kväll. Det är ungefär hälften arbete, hälften privatid. Och jag tror att de flesta universitetslärare känner samma sak. Ingen tänker att hon bara jobbar från 8 till morgonen till 5 på kvällen. Varje dag är arbete. Forskning är ett arbete som pågår hela året. Självklart tar man ibland en paus en dag för att resa någonstans eller sporta en hel dag, eller liknande. Det kanske är något speciellt för universitetslärare. Om man jobbar på ett företag eller som tjänsteman på en annan förvaltning så kanske man känner ett större behov av specifik fritid. Särskilt om man har en familj. [...] Arbetslivet och privatlivet blandas lite, eller hur? Det gäller nog särskilt mycket för vissa personer, jag och vissa andra lärare till exempel. En anledning till att det är så för mig är att jag är ogift, och ännu inte har barn. Om man är gift och har barn eller behöver ta hand om sina föräldrar, kommer man aldrig ha tid att ägna sig åt arbete under sin privata tid. (Kobayashi)

Utifrån denna syn, är det ingen skillnad på vilken dag det är, eftersom varje dag ses som arbete. Vidare menar Kobayashi att det finns lärare som han själv, som på grund av sin privata kontext har mycket fritid, har möjligheten att hjälpa studenterna även när det är en ledig dag. Men de japanska studenternas utsagor pekar på att detta fenomen, att inte klart utmåla skillnad mellan privatliv och arbetsliv, snarare är ett organisationskulturellt fenomen som existerar på större nivå i det japanska samhälle:

I Japan är det inte ovanligt att folk blir kontaktade av sin arbetsplats på helgdagar. Jag tror att många japaner inte är bra på att skilja privatliv från arbetsliv. Många personer värdesätter att lägga ner mycket tid på arbete. I Sverige däremot, känner jag att skillnaden mellan privat och arbete är väldigt tydlig. Det japanska samhället har byggt ett väldigt bekvämt samhälle, med affärer som är öppna 24 timmar om dygnet och tjänster som är tillgängliga 365 dagar om året. Men samtidigt så har alla vant sig vid denna bekvämlighet och vi har blivit ett samhälle där alla känner att de måste fortsätta jobba utan att vila. I Sverige stänger många affärer klockan 7 på kvällen, och många affärer har stängt på lördagar och söndagar. Det är mindre bekvämt än Japan, men samhället är mer

tolerant mot att folk vilar. Man vill ju själv också vila, och därför tolererar folk att man tar ledigt en dag och om service försenas eller om affären inte är öppen. (Honoka)

Jag tror att många personer i det japanska samhället inte kan klart särskilja privatliv från arbetsliv. Det sker mycket övertidsarbete, och det finns lite tid för privatliv på helger. Det sker också evenemang och *nomikai* som man måste delta i. Eftersom jag ibland inte hinner klart med mitt arbete, måste jag gå in på datorn och jobba övertid eller på helger. Det finns många personer som inte kan stänga av och på utan att ta en rast mellan arbete, såsom fika. Mitt intryck är att man i Sverige blir klar med arbetet i tid, kommer hem tidigt och har sin fritid. I Sverige är man också duktig på att ta raster mellan arbete. Mitt intryck är att effektiviteten är god. (Rina)

Det ger alltså en annan nyans utifrån Kobayashis bild av situationen. Dedikationen till att hjälpa studenter även utanför arbetstid innebär ett tungt pris, uppoffring av ens fritid och en inskränkning av ens privata sfär. Det är ett samhällskulturellt fenomen som inte bara präglar japanska universitet, utan också det japanska samhället i stort. Denna kulturella företeelse utgör omedvetet en stark form av *constraint*, begränsning, på lärarnas liv utanför arbetet. Vidare betraktas det inte som ett problem, eftersom att det finns ett underliggande antagande om att det är det bästa sättet att lösa problem. Kobayashi poängterar själv att det är effektivt. Eftersom det inte är ett problem, hamnar det inte inom lärarens *focus of attention* som något som kan lösas. Tvärtom, det formar i stället lärarens *focus of attention* till att faktiskt fokusera på att hjälpa studenter även utanför arbetstid. Det formar alltså lärarnas tankeprocess på ett väldigt djupt plan och formar deras agerande även utanför arbetsplatsen.

Så denna bild om min interaktion med lärarna på University of the Ryukyus, som präglades av dedikerade lärare som hjälper utbytesstudenterna utanför sin arbetstid, får även stöd från Kobayashis bild. Samtidigt upplevde de japanska studenterna i Sverige att de inte interagerade alls med lärarna utanför klassrummet, och att de fick mindre hjälp än vad de hade fått i Japan. Den organisationskultur som finns på University of the Ryukyus präglas alltså av en dedikation till att hjälpa studenter, men vad för institutionell logik vilar den på?

Utifrån detta är det rimligt att dra slutsatsen att det finns en institutionell logik där det är oklart var gränsen går mellan privatliv och arbetsliv. Vidare känner lärare inom verksamheten att det är en särskilt viktig uppgift att hjälpa studenter och utbytesstudenter, mer än vad man enbart kan förvänta sig utifrån deras yrkesroll. Det finns en logik där studenternas välmående har hög prioritet, och där det sker en omfattande kontakt mellan lärare och student även utanför klassrummet. Sociala medier används för optimal kommunikation, lärare med mycket

tid till förfogande är redo att rycka in ifall det skulle behövas, och lärare och studenter deltar i trevliga tillställningar som *nomikai* tillsammans. Lärarnas problemfokusering riktas in på att hjälpa studenterna till den grad att de begränsar sin egen privata tid och rationaliserar detta med att det är det bästa sättet att bemöta problemet. Situationen som identifieras från lärarnas håll är att studenterna kan råka ut för problem, i stället för att se det som ett problem att deras egen arbetsroll utökas och deras privata tid uppoffras.

Nu har vi kommit till slutet av analysen. Här vill jag ta ett steg tillbaka och summera de fynd som har gjorts i detta kapitel. Eftersom målet med denna uppsats är att visa vilka institutionella logiker som finns på ett japanskt universitet, och hjälpa till att visualisera detta, så kan det bli ännu tydligare med hjälp av en visuell presentation. Analysens fynd har därför organiserats grafiskt med hjälp av två figurer, som finns på nästa sida. Den första figuren, *figur 1*, är en matris som visar hur de fem teoretiska aspekterna framstår i de fyra delkapitel som analysen består av. Vi ser att de sociala identiteter som förekommer är kopplade till lärarens roll som *street-level bureaucrat*, pedagog och även medarbetare. Målet är att främja organisationen, vilket inkluderar att bidra med god undervisning, men också att hjälpa elever mer långtgående. Att skydda eleverna är en aspekt som spelar särskilt viktig roll när det gäller studentboendet, där skyddet sker i samverkan med en ålderdomlig syn på könsroller. *Focus of attention* är blandat. När det gäller studentboendet tycks fokuset ligga på att upprätthålla en god moral. För lärarna ligger en stor del av fokuset på undervisning och att hjälpa studenterna – och detta leder till att man inte uppmärksammar eller tänker på negativa konsekvenser som man själv drabbas av (i form av bekostnad av egen tid). Vidare präglas alla dessa episoder av vad för situationer det handlar om, vilket får konsekvenser för hur aktörerna beter sig. Den internationella studiemiljön och utbytesstudenterna som är extra utsatta är en situation som tycks särskilt sporra lärarna att vara hjälpsamma. Boendesituationen är också säregen då det handlar om att husera utbytesstudenter tillsammans med inhemska studenter trots att de är vana vid olika logiker.

Efter att ha genomfört analysen i den kontext som dessa aspekter hjälper till att bygga upp, landar vi i en rad logiker för varje episod, som syns i *figur 2*. Gällande studentboende har logiken om könsuppdelning, baserad på historiska och kulturella värderingar, identifierats. En logik om lärarens roll som präglas av en långtgående foglighet har identifierats, samtidigt som läraren besitter stor flexibilitet vad gäller klassrumsundervisningen, till den grad att kursplanen enkelt kan tänjas på och modifieras. Slutligen så förekommer det en omfattande

kontakt mellan student och lärare utanför klassrummet, och lärarna lägger ner stor energi på att hjälpa studenterna, även om det innebär att de gör avsteg från sin personliga fritid.

Figur 1. Matris över hur de fem teoretiska aspekterna spelar in i organisationen hos University of the Ryukyus.

	Sociala identiteter	Mål	Focus of attention	Situationism	Genus
Studentboende	Hyresvärd.	Husera. Skydda.	Upprätthålla moral.	Boende åt utbytesstudenter	Ålderdomlig syn på könsroller.
Lärarens roll	Street-level bureaucrat. Pedagog. Kollega.	Främja organisation. Hjälpa elever.	Undervisning. Hantera krisläge.	Internationell studiemiljö. Krissituation.	—
I klassrum	Street-level bureaucrat. Pedagog.	God undervisning. Följa kursplan.	Kursplanen. Smidig undervisning.	Blandade modersmål. Blandad kunskapsnivå.	—
Utanför klassrum	Lärare. Pedagoger. Medarbetare.	Hjälpa elever. Kommunicera.	Hjälpa studenter (på bekostnad av egen tid).	Utbytesstudenter behöver extra hjälp. Krissituation.	—

Figur 2. Lista över de institutionella logiker som kan urskönjas hos University of the Ryukyus.

Studentboende	<ul style="list-style-type: none"> • Normalt med könsuppdelning. Män (obotliga) beter sig på ett särskilt sätt, och därför behövs varningar och fysiska barriärer för att skydda kvinnliga studenter.
Lärarens roll	<ul style="list-style-type: none"> • Läraren agerar inom en hierarkisk kontext där hen måste rätta sig efter beslut uppifrån (från chefer eller kollegor). En hög grad av foglighet som sträcker sig långtgående.
I klassrummet	<ul style="list-style-type: none"> • Kursplanen är ett flexibelt dokument som kan ändras om nödvändigt. Det är upp till läraren att väga mellan god kommunikation och kursplan.
Utanför klassrummet	<ul style="list-style-type: none"> • Suddig gräns mellan privatliv och organisationsliv. Omfattande kontakt mellan student och lärare. Studenternas välmående har hög prioritet. Fritid offras.

6. Slutsatser

Som inledning på slutsatskapitlet vill jag börja med att återkoppla till syftet med denna autoetnografiska undersökning. Syftet var att visualisera den organisationskultur som finns inom japansk offentlig förvaltning, och att visualisera de institutionella logiker som figurerar i denna kontext. I syftet frågar jag mig själv, vilka aspekter är det som skapar denna institutionella kontext, som kan upplevas som så pass främmande för en person som kommer från en svensk kontext?

I analysen kom jag fram till institutionella logiker som figurerar inom de episoder jag har behandlat, och dessa presenteras i figur 2. En sak som framstår är att den typ av tjänsteman som finns i ett japanskt universitet, har en annan inställning till sin profession än vad hans svenska motsvarighet har. Det är genomgående att tjänstemannen rättar sig efter beslut, strävar efter att uppnå organisationens mål, och är dedikerad att hjälpa studenter till den grad att det begränsar det privata livet. Det vittnar om en organisationskultur med ett annat tjänstemannaetos än vad vi förväntar oss i Sverige. I Sverige väntar vi oss en klassisk idealisk tjänsteman av det weberska idealet, den objektive byråkraten, som beskrivs av Lundquist.⁹⁸ Vi väntar oss även att denna tjänsteman följer ett särskilt offentligt etos. Det är den kontext vi är vana vid, både som forskare inom offentlig förvaltning och som människor som interagerar med den byråkratiska apparaten i våra vardagsliv.

Den tjänstemannakultur jag kom i kontakt med i Japan stämmer inte överens med denna bild. Vikten av regler som kursplaner förfäktas, men när det kommer till kritan är vissa tjänstemän beredda att göra avsteg från reglerna om det så behövs. Flexibiliteten värderas högre än det stränga regelverket. Det är ovanligt att i Sverige se en tjänsteman som utanför arbetstid anstränger sig för att hjälpa till för att hen anser att det är det rätta. Rina betonade att hon i Sverige kändes att hon behandlades helt objektivt. Det är nog något många kan känna igen sig i, eller åtminstone tycker att det är så det bör se ut. Märk väl att inte behandlas objektivt inte måste ha en negativ klang, för det är fullt möjligt att uppleva att man har behandlats särskilt väl.

För att lyfta resonemanget till ett högre plan, menar jag alltså att detta är en av sakerna som gör att det känns särskilt främmande för en person som kommer från vår organisatoriska kontext, när de kommer i kontakt med denna organisationskontext. Det är något som är svårt att sätta sitt finger på, eftersom tjänstemännens beteende bygger upp hela den upplevelse som

⁹⁸ Lundquist, 1998, s. 62

formar den institutionella kontexten. Om detta är en aspekt som är särskilt kopplad till just professionen universitetslärare, eller om det finns liknande tendenser inom andra offentliga professioner, är en spännande fråga som kan utgöra basen för framtida studier.

När det kommer till frågan om kön och genusroller, är det också något som ledde till en tydlig diskrepans mellan svensk och japansk förvaltning. Precis som att vi har ett ideal, eller i alla fall en bild, om hur tjänstemannen bör se ut, har vi också en bild om jämställdhet mellan könen ska se ut, både i samhället och inom förvaltningen. Som invanda i ett system där jämställdhet är ett viktigt ideal, förväntar vi oss att detta är något som skall uppbäras och förfäktas i allra högsta grad av offentliga institutioner, och särskilt av lärosäten såsom universitet. Att då se just ett universitet upprätthålla en könsuppdelning som bygger på idétraditioner som vi anser höra till det förgångna, är något särskilt uppseendeväckande. Det allra mest alarmerande är alltså inte dessa idéer i sig, därför att det är idéer som många vet om att de finns i det japanska samhället. Det som är alarmerande är att på den plats, där vi förväntar oss att dessa idéer skall kritiseras och nedmonteras, så har dessa tankar institutionaliserats till den grad att det fysiskt manifesteras med höga staket och hotfulla skyltar. Den stora fysiska påtagligheten, som skiljer sig så starkt från vad vi förväntar oss, ter sig som något extremt främmande.

Under analysens gång uppkom även andra påståenden och frågor av intresse, men som inte ryms inom omfattningen för denna undersökning. En sådan sak var att Okinawa på grund av sitt geografiska läge skulle vara särskilt utsatt för ett idéhistorisk inflytande från konfucianism när det gäller exempelvis könsroller. Påverkar detta organisationskultur och förvaltningsförfarandet i Okinawa, och gör det att Okinawa fungerar annorlunda från resten av Japan? Okinawa har en unik historia bland Japans prefekturer då det var ett självständigt kungadöme som erövrades under slutet av 1800-talet, det är därför inte förvånande att det kan finnas kvar en känsla av att Okinawa skulle väsentligt skilja sig åt från resten av landet. Friedland och Alford tar upp flera exempel på logiker som det västerländska samhället bygger på,⁹⁹ och vi vet att det japanska samhället bygger på en annan uppsättning logiker,¹⁰⁰ då blir en naturlig följdfråga om Okinawa i sin tur bygger på samma logiker som resten av landet eller om det är tillräckligt särpräglad som region för att styras av en annorlunda uppsättning logiker. Det öppnar flera spännande idéer för framtida forskningsfrågor inom offentlig

⁹⁹ Friedland & Alford, 1991, s. 248-250

¹⁰⁰ Shah, 2015, s. 87; Ochiai, 2014, s. 212; Bharne, 2010, s. 38

förvaltning, där man kan undersöka om det verkligen finns systematiska skillnader mellan exempelvis Japans och Okinawas offentliga institutioner.

En annan potentiell utveckling av studien och en öppning för nya forskningsfrågor är den om pedagogiken. Något som togs upp i teorikapitlet var att Plews, Misfeldt och Kirumira menar att effekten av undervisningsmetoder är ett underutforskat fält.¹⁰¹ Denna studie har observerat en pedagogisk flexibilitet, men vad för långtgående effekt detta får på studenternas undervisning är en intressant fråga. En annan potentiell forskningsfråga är vad för effekt den informella kontakten med lärare utanför klassrummet får på den faktiska undervisningen.

En fråga som man kan ställa sig är också – finns det annorlunda sätt att tolka materialet? Autoetnografi handlar om en personlig berättelse och därför är det per definition något som uttolkas av författaren själv. Med det sagt betyder det inte att studiens ämnesområde är låst till detta format. En idé för att utveckla studien vidare skulle vara att genomföra en förplanerad autoetnografisk undersökning vid denna typ av universitet, där man exempelvis avgränsar sig till en förbestämd fråga. Jag som utbytesstudent vände mig till sakerna som gjorde störst intryck på mig, och det färgar naturligtvis av sig i vad för data jag extraherat och hur min uttolkning av den ser ut. Som människor tänker och resonerar vi på olika sätt, det är naturligt, och därför kan en annan infallsvinkel, utförd av en annan person, öppna nya tankemässiga idégångar som fördjupar vår kunskap. Som Chappell påpekar upplever personer olika saker beroende på deras kön och genus,¹⁰² medan andra författare tar upp att kvinnliga akademiska migranter har särskilt svårt att anpassa sig till det japanska samhället.¹⁰³ Därför skulle en person med en annan identitet än mig själv fylla i ytterligare kunskapsluckor genom att dela med sig av sina upplevelser.

Jag skulle även vilja ta detta tillfälle i akt och reflektera kring mitt metodval, autoetnografi. Att använda autoetnografi är ett val, och det kräver saker av forskaren. När du samlar in din data måste du ställa kritiska frågor till dig själv, du måste beakta att dina observationer färgas av dig själv och dina uppfattningar. Du måste förstå vad dina observationer säger och hur det kan bidra till att ge oss en ökad förståelse för ett forskningsproblem. Vissa forskare kan säga att detta inte passar deras typ av forskning, och det är naturligtvis inget fel på det. Varje verktyg har olika funktioner, och i slutändan handlar det om vad för medel forskaren anser sig vara bekväm med i sitt arbete. De utmaningar som jag precis radade upp är ingalunda

¹⁰¹ Plews, Misfeldt & Kirumira, 2018, s. 126-127

¹⁰² Chappell, 2006, s. 226

¹⁰³ Holbrow & Nagayoshi, 2018, s. 477; Oishi, 2012, s. 1093; Kato, 2019, s. 356; Simon-Maeda, 2011

exklusiva för autoetnografi, oavsett metodval kommer forskaren att ställas inför svåra överväganden, och att hantera samt övervinna dessa är en del av forskningsprocessen.

Autoetnografi ger forskaren särskilda verktyg som kan vara extra användbara i rätt situation, precis som andra forskningsmetoder som är vanliga inom offentlig förvaltning. Att det är en metod som är främst reflektiv är väldigt användbart i en pandemisituation som dagens, eller i andra situationer där datainsamling kan vara problematisk, något som Roy och Uekusa flitigt påpekar.¹⁰⁴ Det är en metod där man skriver om någonting man själv har upplevt på nära håll, vilket gör att det nästan oundvikligen handlar om något som är väldigt viktigt för forskaren. Som forskare känner man sig motiverad och engagerad när man arbetar med någonting man brinner för. Vi bär alla på intressanta erfarenheter som kan föra forskning framåt – det gäller även för offentlig förvaltning. Det ger oss alltså möjligheten att hitta nya forskningsproblem, och bemöta dessa på ett fruktbart sätt. Att låta dessa upplevelser gå till spillo vore väldigt synd. Chang sammanfattar det väl när hon säger att våra minnen ger en kontext till vår samtid, och att minnena öppnar dörren till en rikedom av kunskap.¹⁰⁵

När jag reflekterar metodologiskt över hur autoetnografi har hjälpt mig bedriva denna studie, känner jag mig väldigt nöjd. Jag hade en idé om att jag ville utnyttja det jag hade sett under mitt år utomlands, och autoetnografi hjälpte mig både att tänka på det som ett forskningsproblem samt att på ett meningsfullt sätt använda mina upplevelser för att komma med ett forskningsbidrag. Som verktyg är det mycket mer flexibelt än vad man kan tro, och det ger en stor känsla av frihet till forskaren (frihet under ansvar, om man så vill). Vad som kan tas upp inom en autoetnografisk studie är brett, och det ger rum för stor kreativitet. Insikter om organisationer och förvaltningar ryms naturligtvis inom det som man kan lära sig mer om med hjälp av autoetnografi. Det finns ingen brist på metodologisk litteratur kring autoetnografi om man som forskare vill få inspiration.

Som slutkläm vill jag poängtera att autoetnografi inte är någon udda eller esoterisk metod. Autoetnografi innebär inte heller att man ger sig ut på okänt vatten. Det är en metod som ger dig en särskild verktyglåga – precis som alla andra metoder. Det finns ingen forskningsmetod som är tillämpbar på alla sammanhang, och det gäller även för autoetnografi. Naturligtvis finns det fall där autoetnografi passar extra väl, men jag tror att många underskattar hur många lämpliga fall som finns inom just offentlig förvaltning. Det är ett av många verktyg

¹⁰⁴ Roy & Uekusa, 2020, s. 383-384

¹⁰⁵ Chang, 2008, s. 71

som är tillgängliga för forskaren, och det är inte mindre värdefullt än andra verktyg som finns där ute. Och en större metodologisk mångfald kan föra offentlig förvaltning framåt som ämne.

Referenslista

- Allen, Heather Willis & Herron, Carol (2003) A Mixed-Methodology Investigation of the Linguistic and Affective Outcomes of Summer Study Abroad. *Foreign Language Annals*, 36:3, 370-385
- Alvesson, Mats (2015) *Organisationskultur och ledning*. Malmö: Liber
- Anderson, Leon (2006) Analytic Autoethnography. *Journal of Contemporary Ethnography*, 35:4, 373-395
- Anderson, Leon & Glass-Coffin, Bonnie (2016) "I Learn by Going", i Jones, Stacy Holman., Adams, Tony E., & Ellis, Carolyn (Red.) (2016) *Handbook of Autoethnography* (s. 57-83). New York: Routledge
- Beelen, Jos & Jones, Elspeth (2015) "Redefining Internationalization at Home" i Curaj, Adrian., Matei, Liviu., Pricopie, Remus., Salmi, Jamil., & Scott, Peter (Red.) (2015) *The European Higher Education Area: Between Critical Reflections and Future Policies* (s. 59-72). Cham: Springer International Publishing.
- Bharne, Vinayak (2010) Manifesting Democracy, *Journal of Architectural Education*, 63:2, 38-50
- Breaden, Jeremy (2014) Global attributes or local literacy? International students in Japan's graduate employment system, *Japan Forum*, 26:4, 417-440
- Börjesson, Angelica & Karlsson, Lars (2020) "Etik", i Abrahamson Löfstrom, Carina & Rombach, Björn (Red.) (2020) *Andra hjälpen: Allt du behöver veta för att skriva en uppsats* (s. 55-65). Lund: Studentlitteratur.
- Carlsson, Julia & Carlsson, Vanja (2020) "Intervjuer", i Abrahamson Löfstrom, Carina & Rombach, Björn (Red.) (2020) *Andra hjälpen: Allt du behöver veta för att skriva en uppsats* (s. 93-105). Lund: Studentlitteratur.
- Chang, Heewon (2008) *Autoethnography As Method*. New York: Routledge.
- Chappell, Louise (2006) Comparing Political Institutions: Revealing the Gendered "Logic of Appropriateness", *Politics & Gender* 2:2, 223-235

Chappell, Louise & Waylen, Georgina (2013) Gender and the Hidden Life of Institutions, *Public Administration*, 91:3, 599-615

Conrad, Harald & Meyer-Ohle, Hendrik (2018) Transnationalization of a Recruitment Regime: Skilled Migration to Japan, *International Migration*, 57:3, 250-265

Council of Europe (2021) *Skala för självbedömning* Hämtad 2021-04-28 från:
<https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=090000168045bb68>

DeKeyser, Robert M. (2014) ”Research on language development during study abroad”, i Pérez-Vidal, Carmen (Red.) (2014) *Language Acquisition in Study Abroad and Formal Instruction Contexts* (s. 313-325). Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins.

Dewey, Dan P., Belnap, R. Kirk., & Steffen, Patrick (2018). Anxiety: Stress, Foreign Language Classroom Anxiety, and Enjoyment During Study Abroad in Amman, Jordan, *Annual Review of Applied Linguistics*, 38, 140-161

Eguchi, Shinsuke (2014) Disidentifications From the West(ern): An Autoethnography of Becoming an Other, *Cultural Studies, Critical Methodologies*, 14:3, 279-285

Ellis, Carolyn & Bochner, Arthur P. (2000) “Autoethnography, personal narrative, reflexivity: Researcher as subject.” i Denzin, Norman K. & Lincoln, Yvonna S. (2000) *Handbook of qualitative research* (s.733-768). Thousand Oaks: Sage

Emond, Vibeke (2012) ”Förord” i Sei, Shōnagon (2012) *Kuddboken* (s. 5-11) Polen: Pozkal

Esaisasson, Peter., Giljam, Mikael., Oscarsson, Henrik., Towns, Ann., & Wängnerud, Lena (2017) *Metodpraktikan. Konsten att studera samhälle, individ och marknad*. Stockholm: Wolters Kluwer.

Friedland, Roger & Alford, Robert R. (1991) “Bringing Society Back In: Symbols Practices, and Institutional Contractions”, i Powell, Walter W. & DiMaggio, Paul J. (Red.) (1991) *The New Institutionalism in Organizational Analysis*. (s. 232-263) Chicago: University of Chicago Press

Goodrick, Elizbaet & Reay, Trish (2011). Constellations of Institutional Logics: Changes in the Professional Work of Pharmacists. *Work and Occupations*, 38(3), 372-416

Holbrow, Hilary J. & Nagayaoshi, Kikuko (2018) Economic Integration of Skilled Migrants in Japan: The Role of Employment Practices, *International Migration Review*, 52:2, 458-486

Hughes, Sherick A. & Pennington, Julie L (2018) *Autoethnography: Process, Product and Possibility for Critical Social Research*. Thousands Oaks: SAGE Publications, Inc.

Humphreys, Michael. (2005) Getting Personal: Reflexivity and Autoethnographic Vignettes *Qualitative Inquiry*, 11:6, 840-860

Kato, Maki (2019) Effect of academic field and gender on college-bound migration in Japan, *The Annals of Regional Science*, 62:2, 351-379

Lipsky, Michael (1980) *Street level bureaucracy: Dilemmas of the individual in public service*. New York: Russel Sage Foundation

Liu-Farrer, Gracia (2009) Educationally Channeled International Labor Mobility: Contemporary Student Migration from China to Japan, *International Migration Review*, 43:1, 178-204

Lovenduski, Joni (1998) Gendering Research in Political Science, *Annual Review of Political Science*, 1, 333-356

Lundquist, Lennart (1998) *Demokratins väktare*. Lund: Studentlitteratur

Martin, Joanne (1990) Deconstructing Organizational Taboos: The Suppression of Gender Conflict in Organizations, *Organization Science*, 1:4, 339-359

Ochiai, Emiko (2014) Leaving the West, rejoining the East? Gender and family in Japan's semi-compressed modernity, *International Sociology*, 29:3, 209-228

Oishi, Nana (2012) The Limits of Immigration Policies: The Challenges of Highly Skilled Migration in Japan, *American Behavioral Scientist*, 56:8, 1080-1100

Plews, John K., Misfeldt, Kim & Kirumira, Feisal (2018) "Student Awareness of Teaching and Learning Approaches in Second Language Study Abroad", i Plews, John K. & Misfeldt, Kim (Red.) (2018) *Second Language Study Abroad: Programming, Pedagogy, and Participant Engagement* (s. 125-163). Cham: Palgrave Macmillan.

Rivers, Damian J. (2019) Walking on Glass: Reconciling Experience and Expectation within Japan, *Journal of Language, Identity & Education*, 18:6, 377-388

Roy, Rituparna & Uekusa, Shinya (2020) Collaborative autoethnography: “self-reflection” as a timely alternative research approach during the global pandemic, *Qualitative Research Journal*, 20:4, 383-392

Schein, Edgar H. (2010) *Organizational culture and leadership*. San Francisco: Jossey-Bass

Sei, Shōnagon (2012) *Kuddboken Polen*: Pozkal

Shah, Prakash (2015) The Difference that Religion Makes: Transplanting Legal Ideas from the West to Japan and India, *Asian Journal of Comparative Law*, 10:1, 81-97

Simon-Maeda, Andrea (2011) *Being and Becoming a Speaker of Japanese*. Bristol/Buffalo/Toronto: Multilingual Matters.

Thornton, Patricia H., Ocasio, William., & Lounsbury, Michael (2012) *The Institutional Logics Perspective: A New Approach to Culture, Structure and Process*. Oxford: Oxford University Press

Tullis, Jillian A. (2016) “I Learn by Going”, i Jones, Stacy Holman., Adams, Tony E., & Ellis, Carolyn (Red.) (2016) *Handbook of Autoethnography* (s. 244-261). New York: Routledge

Warigoda, Ana (2021) *Senbaru Ryō* (fotografi)

Williams, J. Patrick & Jauhari bin Zaini, Muhammed Kamal (2016) Rude Boy Subculture, Critical Pedagogy, and the Collaborative Construction of an Analytic and Evocative Autoethnography. *Journal of Contemporary Autoethnography*, 45:1, 34-59

Winkler, Ingo (2018) Doing Autoethnography: Facing Challenges, Taking Choices, Accepting Responsibilities, *Qualitative Inquiry*, 24:4, 236-247

Yonezawa, Akiyoshi, Horta, Hugo & Osawa, Aki (2016) Mobility, formation and development of the academic profession in science, technology, engineering and mathematics in East and South East Asia. *Comparative Education*, 52:1, 44-61